

... مسئله‌ی
امنیت غذایی
مسئله‌ی
درجه‌ی یک
است؛ نباید از
آن غفلت کرد...

بیانات معظم له در دیدار رئیس‌جمهور شهید و
اعضای هیئت دولت وقت (۱۴۰۱/۰۶/۰۸)

کشاورزی در « چشم انداز ملی ایران »

علی کیانی راد

دانشیار اقتصاد کشاورزی و

رئیس موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

آیا تعریف صحیحی از کشاورزی در بین برنامه‌ریزان، تصمیم‌گیران و سیاستگذاران و ... وجود دارد؟

بر اساس ماده یک آئین نامه اجرایی لایحه قانونی اصلاح لایحه قانونی نحوه واگذاری و احیاء اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران مصوبه ۱۳۵۹/۲/۳۱ شورای انقلاب، کشاورزی عبارت است از بهره برداری از آب و زمین به منظور تولید محصولات حیوانی و گیاهی (از قبیل: زراعت، باغداری، درخت کاری مثمر و غیر مثمر، جنگل داری، دامداری، پرورش طیور، زنبور عسل و آبزیان).

Agriculture = AGRI + CULTURE

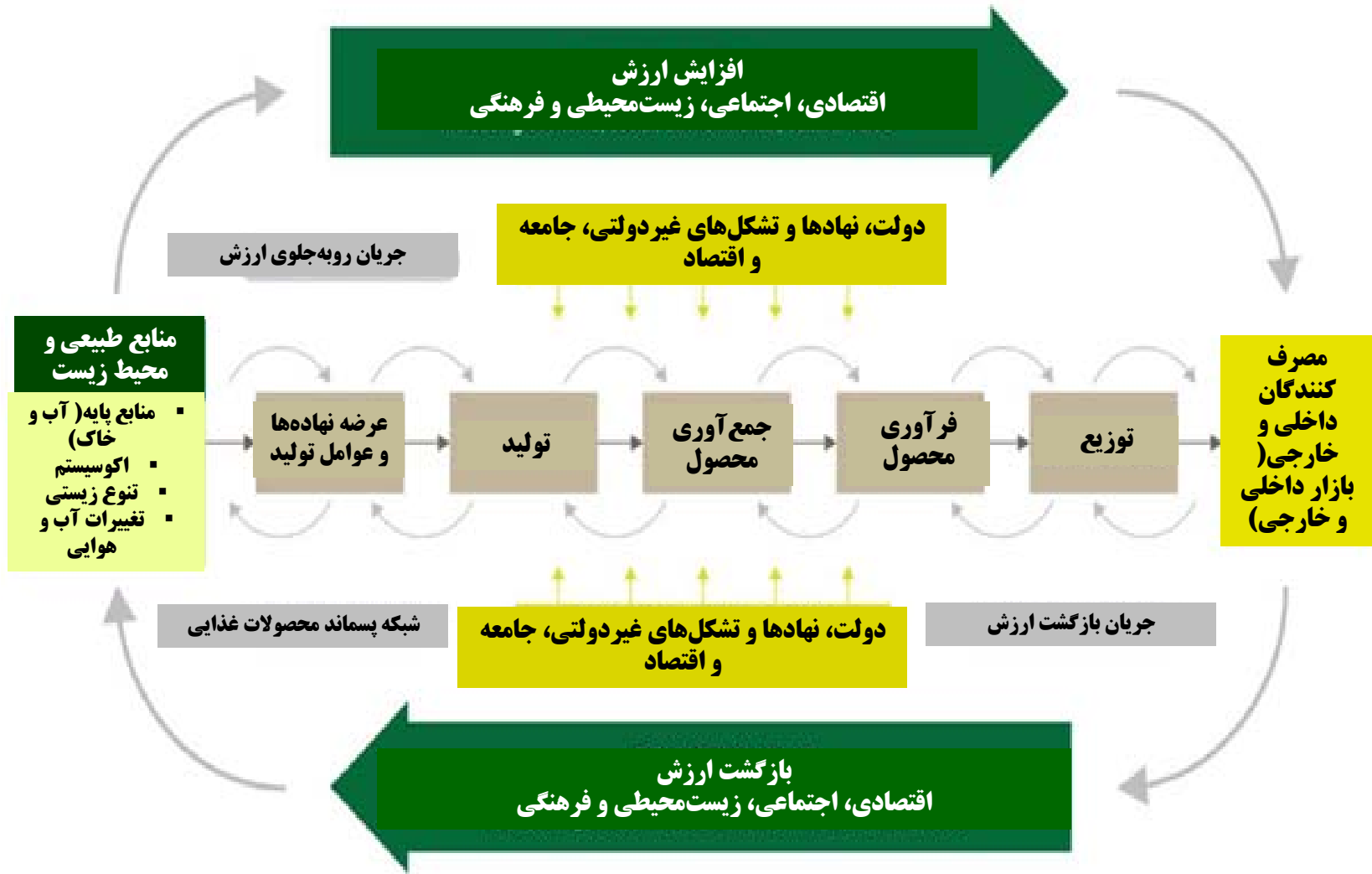

بر اساس تعریف ارائه شده در دایره المعارف جامع علوم کشاورزی، کشاورزی عبارتست از **تولید محصولات کشاورزی** مانند غذا، الیاف، فرآورده های چوبی، محصولات باغبانی و سایر تولیدات گیاهی و جانوری، **کشاورزی همچنین داد و ستد، فراورش، بازاریابی و توزیع محصولات کشاورزی، عرضه محصولات زراعی و صنایع خدماتی وابسته، بهداشت، تغذیه و مصرف غذا، بهره برداری و حفاظت از منابع آب و زمین و ویژگیهای فرهنگی سیستم های غذائی و الیاف را در بر می گیرد.**

زنجیره ارزش محصولات کشاورزی و غذایی: از ژن تا سلول

FOOD SECURITY

A Vital Sustainable Development Issue

رابطه کشاورزی و امنیت غذایی

سند ملی
دانش
بنیان
امنیت
غذایی

دوره شانزدهم شورای عالی انقلاب فرهنگی
۱۳۶۳

موسسه پژوهشی
۱۳۴۸
APERDRI
انستیتو تحقیقاتی و پژوهشی در زمینه برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستاها
۱۹۶۹

ایران

کتابخانه

پایه علمی

توسعه روستا

امنیت غذایی

۱۴۰۲

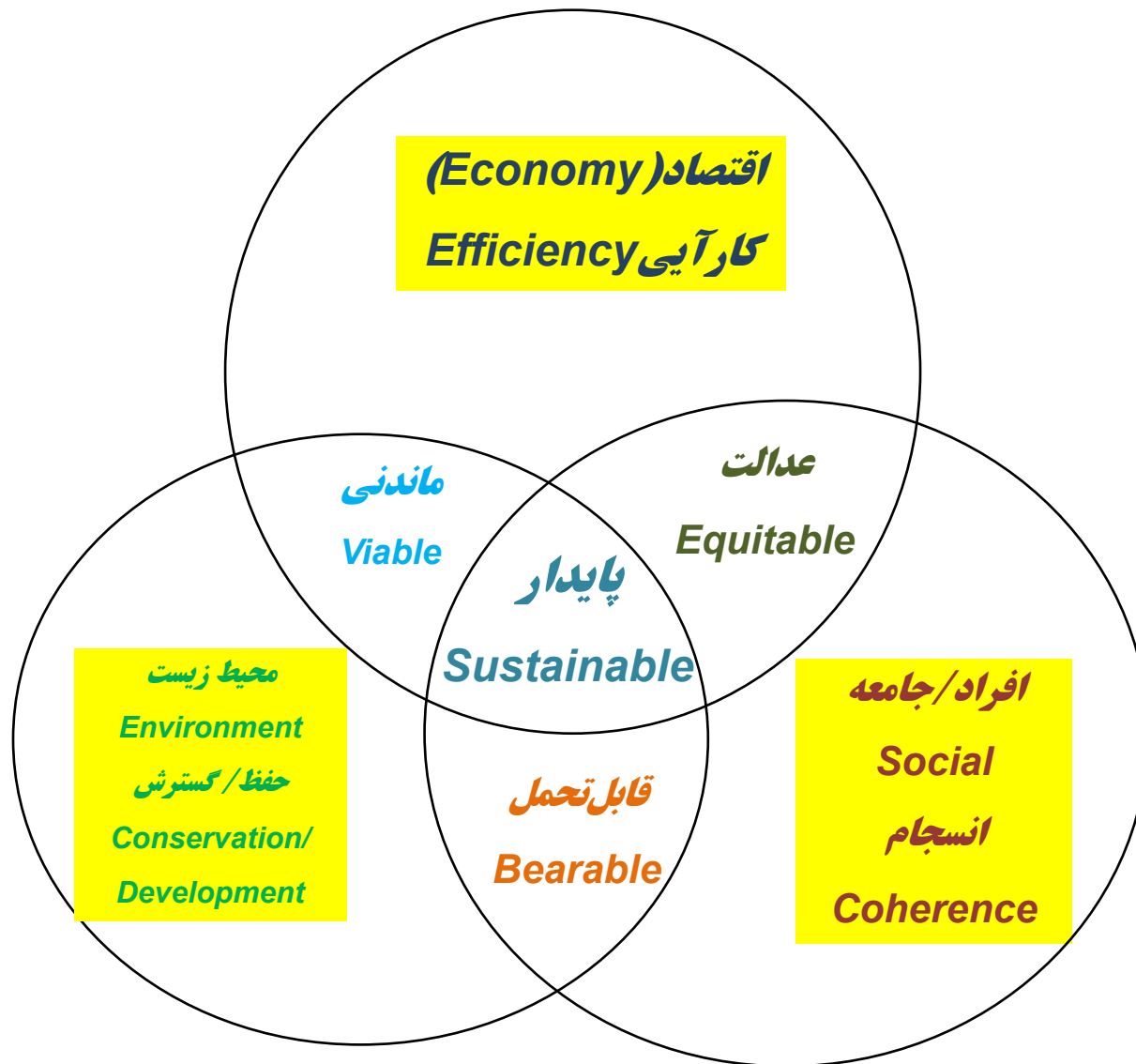
دسترسی فیزیکی، اقتصادی و عادلانه همه مردم در طول زندگی به غذای کافی، سالم، مغذی و حلال جهت رفع نیازهای تغذیه‌ای سازگار با سلیقه‌ها و ترجیحات آنها برای برخورداری از یک زندگی سالم و فعال، که دارای چهار رکن «فراهمی»، «دسترسی»، «سلامت و مصرف»، «تاب‌آوری (ثبات و پایداری)» می‌باشد.

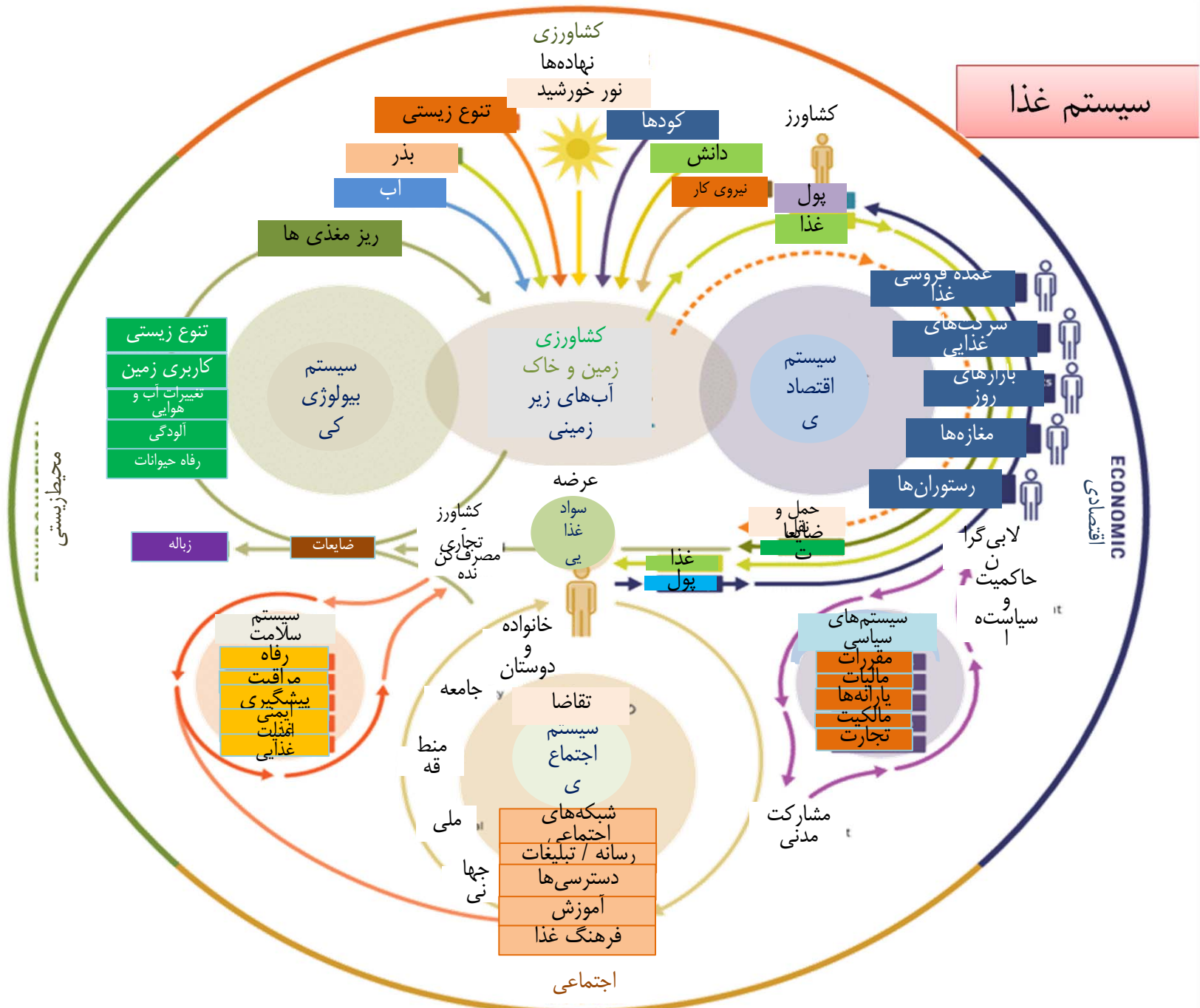

چهار مولفه اصلی امنیت غذایی

- فراهم بودن غذا (Availability): تولید + واردات؟ = قوانین و اسناد بالادستی هر کشور
  - دسترسی به غذا (Accessibility): دسترسی فیزیکی (نظام توزیع) و اقتصادی (شرایط کلان اقتصادی: رشد اقتصادی، قدرت خرید، تورم، نرخ ارز و ...)
  - مصرف غذا (Utilization of Food): سلامت، تغذیه، رژیم، الگو و تنوع غذایی
  - پایداری منابع تولید غذا (آب، خاک، تنوع زیستی و ...) + ثبات = تاب آوری نظام غذا
- (Sustainability+ Stability = Resiliency)

آینده امنیت غذایی جهان تحت تاثیر سه عامل قرار دارد (3C)

1) Climate Change

2) Covid-19 and other Pandemics

3) Conflicts

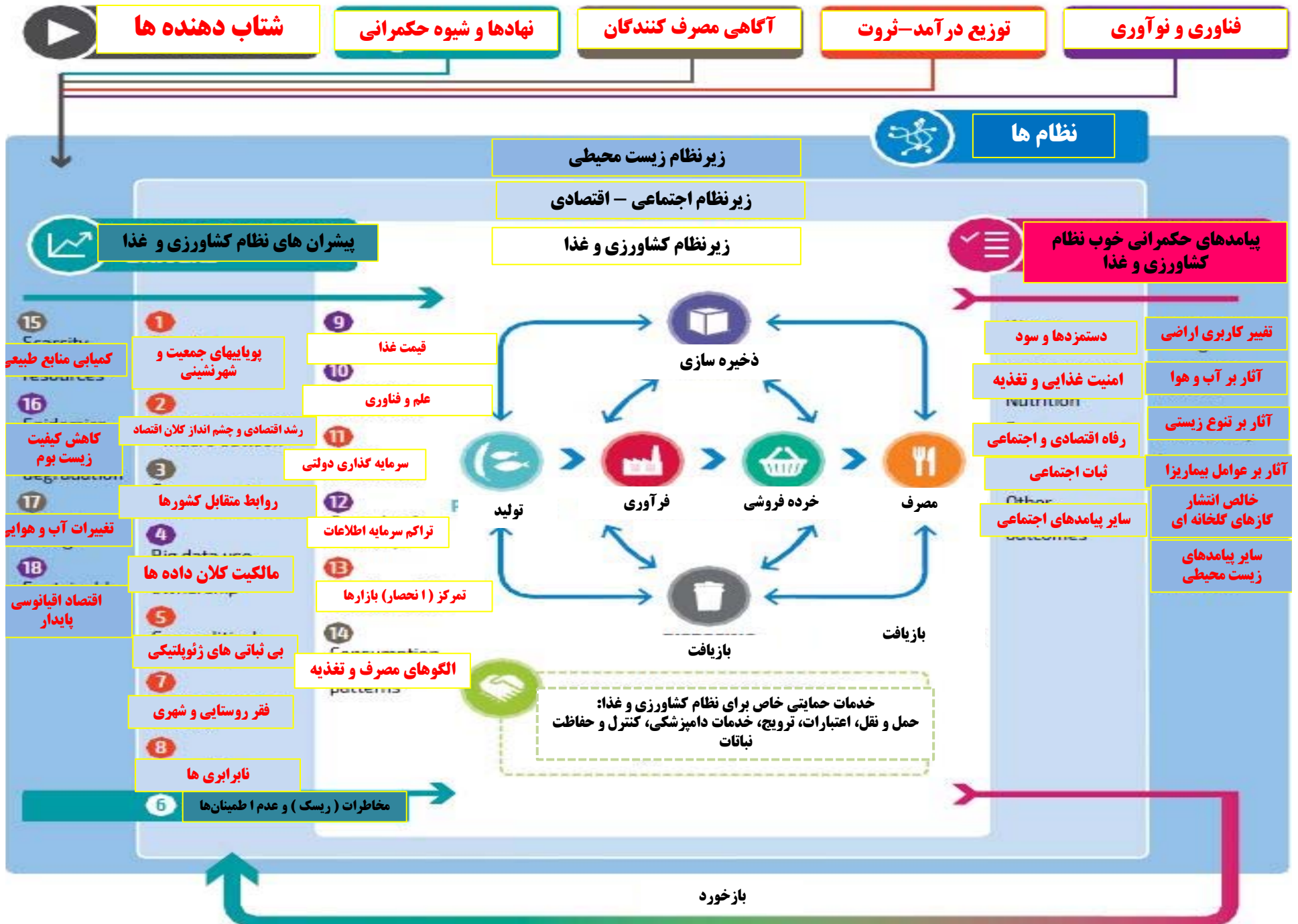
Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

پیشران‌های زیر نظام اقتصادی – اجتماعی

Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

۱. پویایی جمعیت و شهرنشینی.
گزارش اخیر سازمان ملل در مورد روندهای بزرگ بیان می‌کند که «بین سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۵۰، در سطح جهان، سهم مردمی که در مناطق شهری زندگی می‌کنند از ۵۳ درصد به ۷۰ درصد تغییر می‌کند» که پیامدهایی برای سیستم‌های کشاورزی و مواد غذایی دارد.

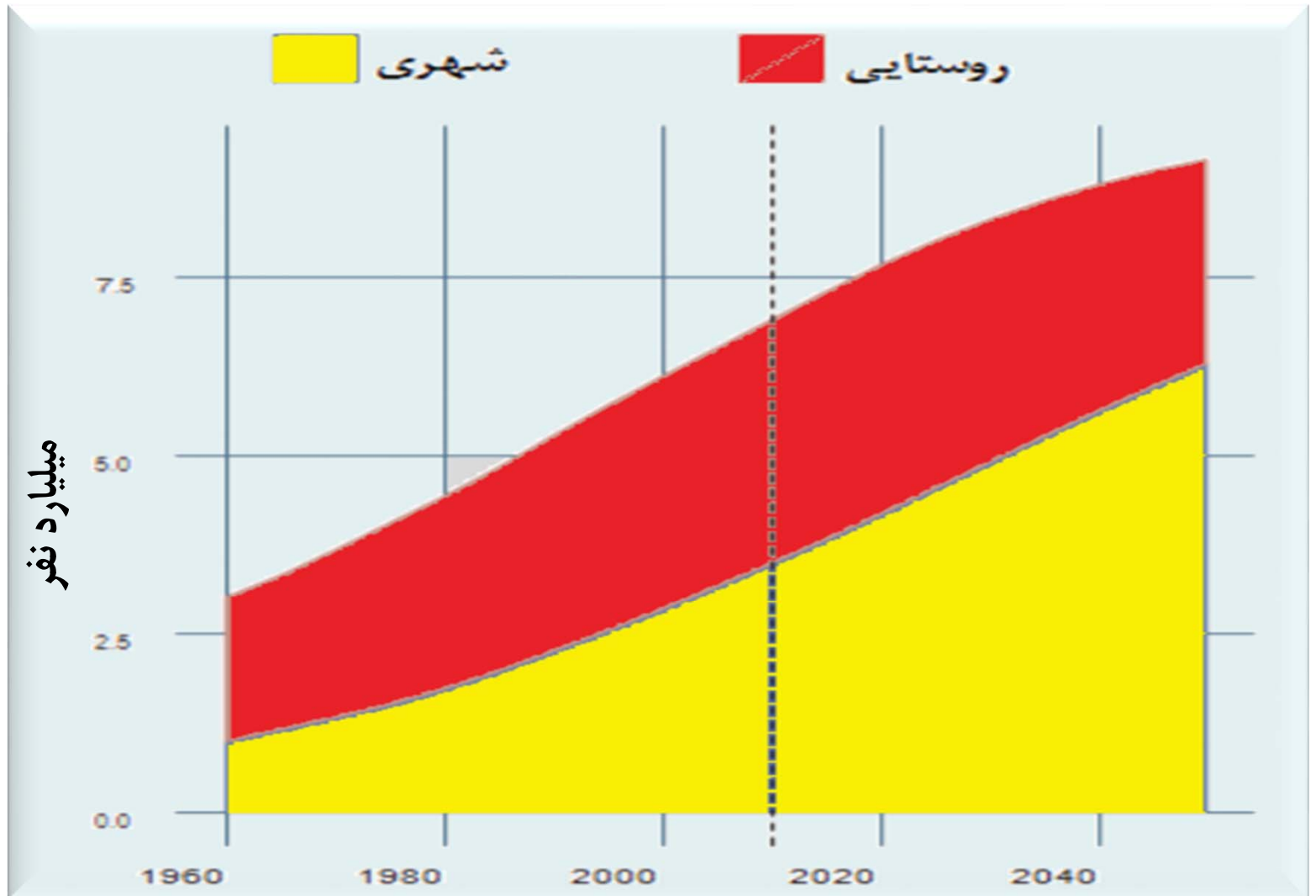
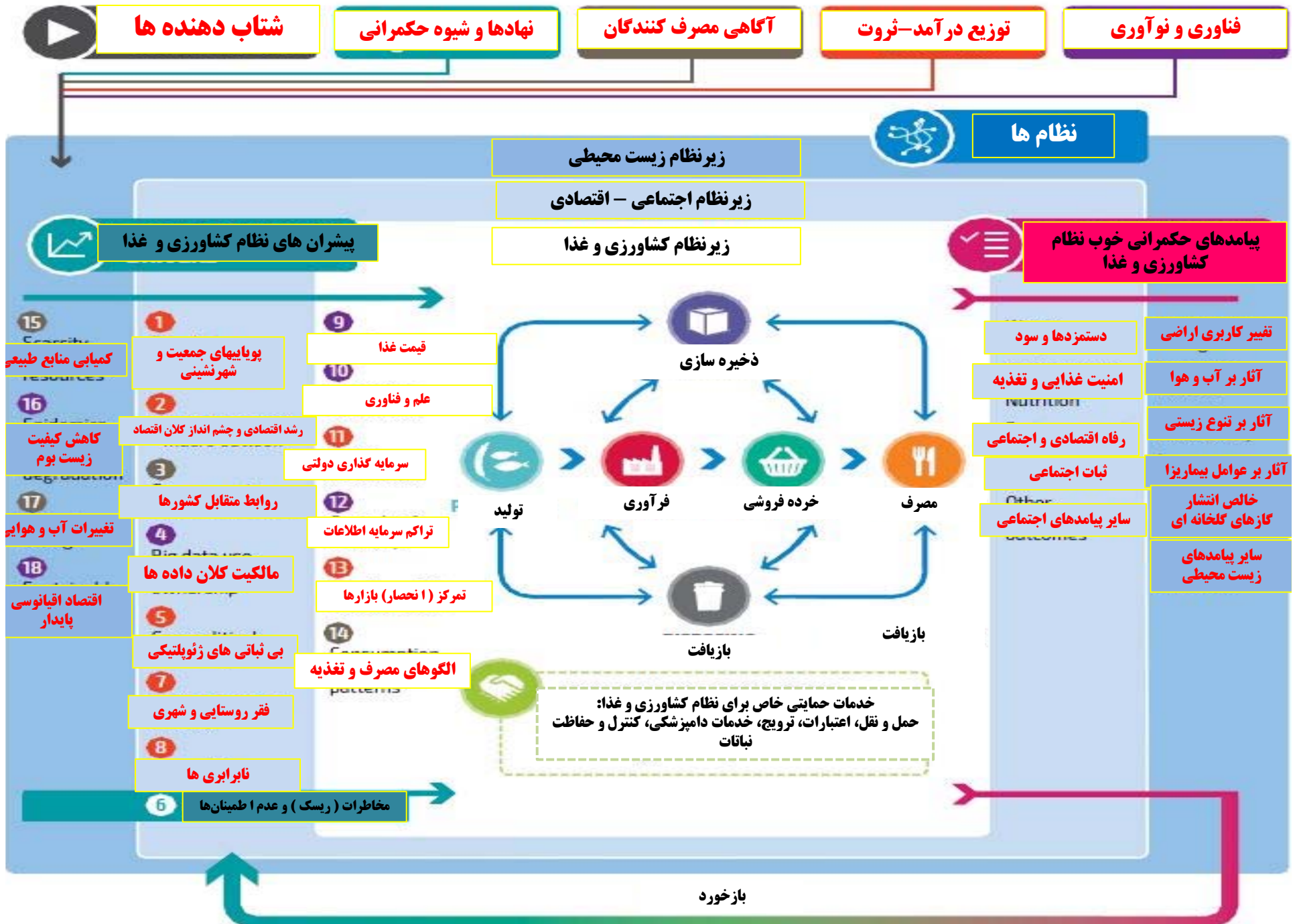

Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

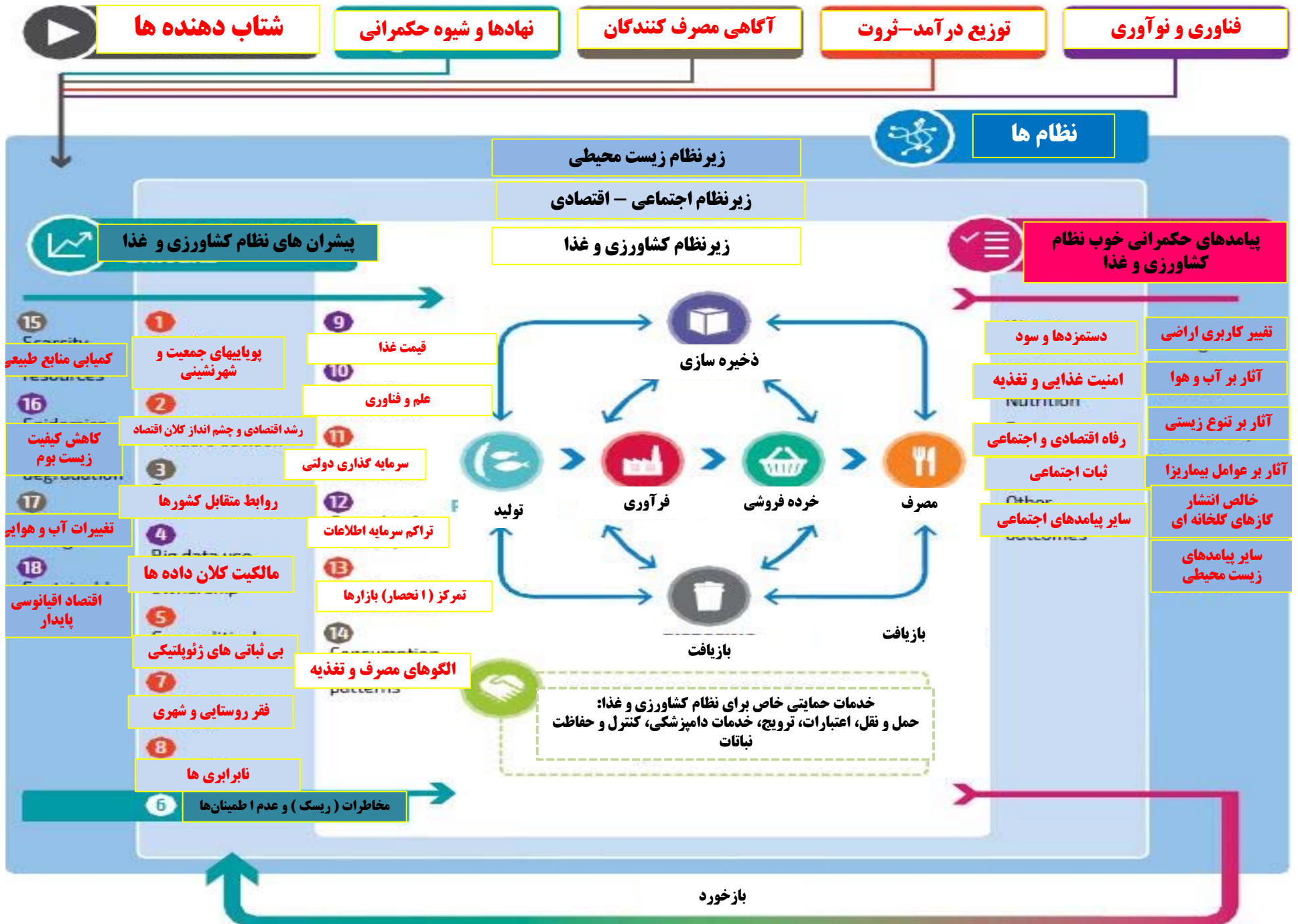

۲. رشد اقتصادی، دگرگونی ساختاری و چشم انداز اقتصاد کلان ممکن است همیشه برای دگرگونی اقتصادی فراگیر جوامع مساعد نباشد. کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل متحد (UNCTAD) اذعان کرده است که «اگر مواضع سیاستی فعلی ادامه یابد، با ادامه روند کاهش سهم نیروی کار در سراسر جهان، مخارج خانوارها تضعیف می شود و انگیزه سرمایه گذاری در فعالیتهای بخش مولد را کاهش می دهد.

Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

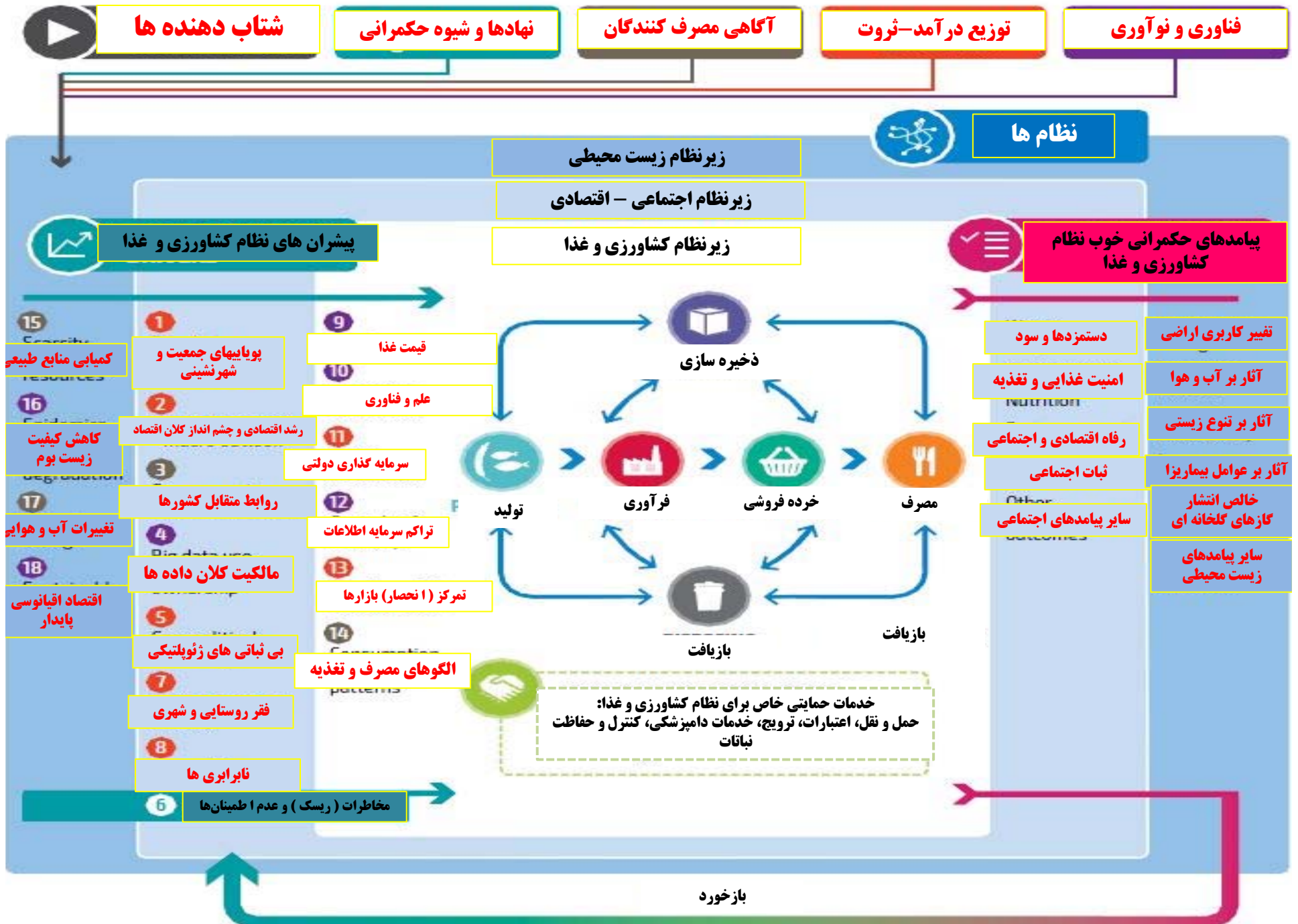

۳. وابستگی‌های متقابل بین کشورها، سیستم‌های غذایی کشاورزی را در سطح جهانی با تأثیرات مثبت و معایب به هم پیوند می‌دهند. برای مثال، گزارش وضعیت ناامنی غذایی در جهان در سال ۲۰۱۹ بیان می‌کند: «۸۰ درصد از کشورهایی (۵۲ از ۶۵) که با افزایش گرسنگی در طول رکود و رکود اقتصادی اخیر مواجه هستند، کشورهایی هستند که اقتصاد آنها به شدت به کالاهای خام برای صادرات/واردات وابسته هستند.

Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

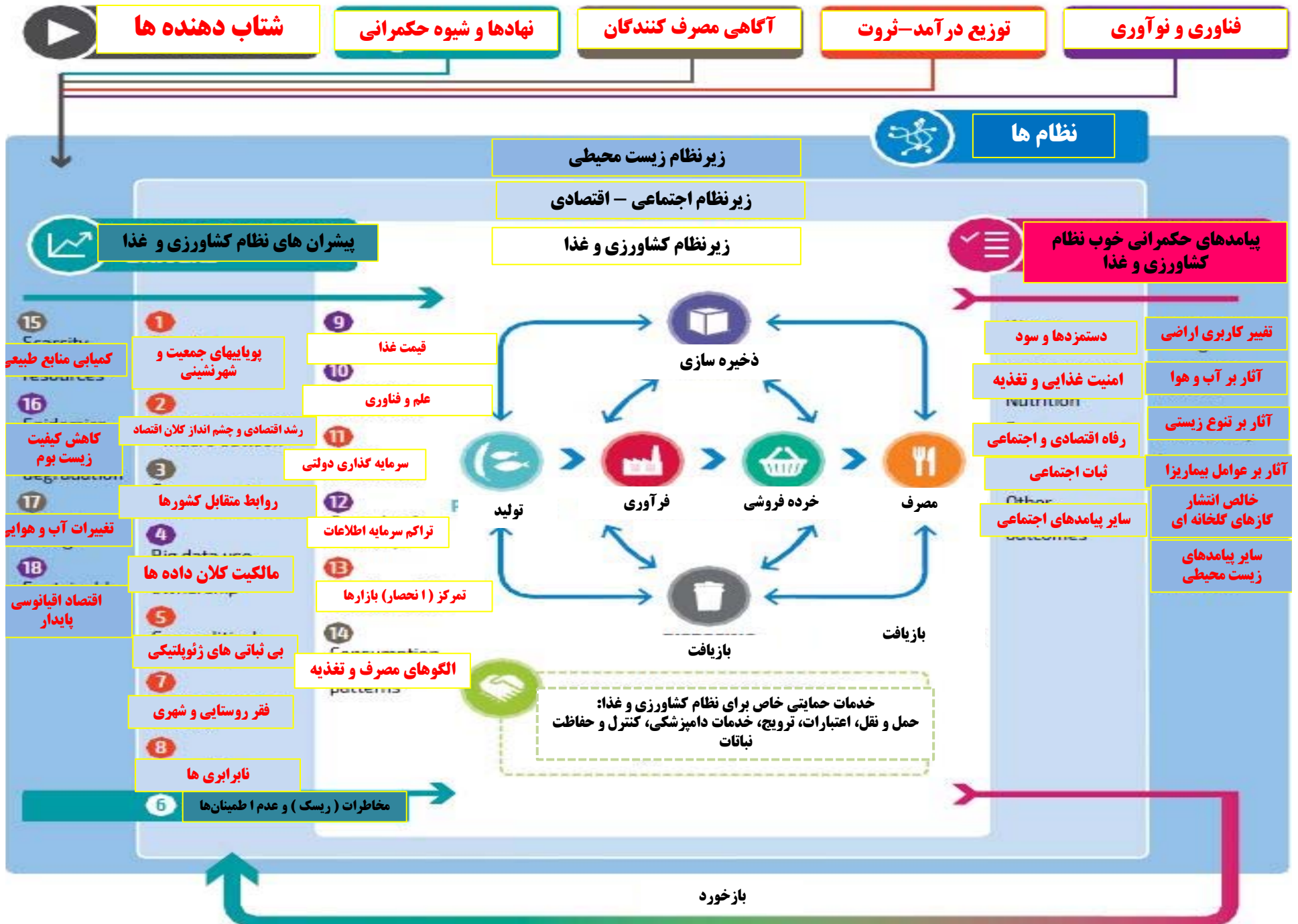

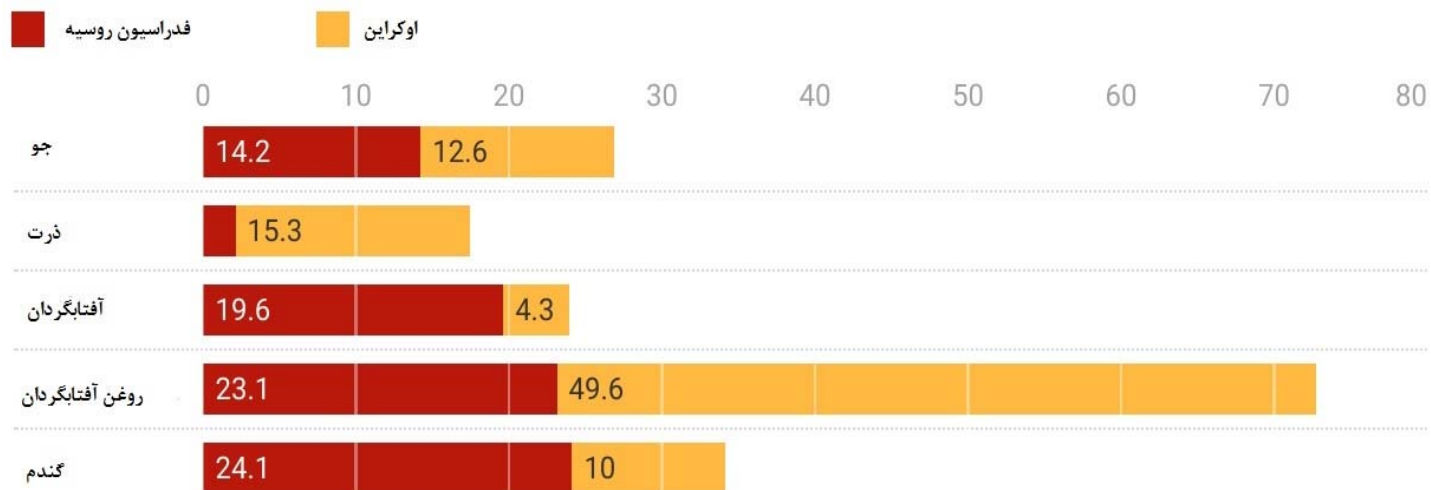
۴. تولید، کنترل، استفاده و مالکیت کلان داده،

فناوری‌های نوآورانه و تصمیم‌گیری در زمان واقعی را در کشاورزی امکان‌پذیر می‌سازد، اما نگرانی‌هایی را نیز به وجود می‌آورد زیرا «تعدادی از بازیگران بر سهم‌های بزرگی از بازار تسلط یافته‌اند» و «پلتفرم‌های داده بزرگی» وجود دارند که قادر به جمع‌آوری مقادیر زیادی از اطلاعات در مورد رفتار و ترجیحات مصرف‌کننده هستند.

Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

تجارت درون اتحادیه اروپا از محاسبات مستثنی شده است

➤ در طول ۳۰ سال گذشته، منطقه دریای سیاه به عنوان یک تامین کننده مهم جهانی غلات و دانه‌های روغنی، از جمله روغن‌های گیاهی ظاهر شده است. در اوایل دهه ۱۹۹۰، پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سابق، این منطقه واردکننده خالص غلات بود. اما امروزه صادرات روسیه و اوکراین حدود ۱۲ درصد از کل کالری مبادله شده در جهان را تشکیل می‌دهد و این دو کشور جزو پنج صادرکننده برتر جهانی برای بسیاری از غلات و دانه‌های روغنی مهم از جمله گندم، جو، آفتابگردان و ذرت هستند. اوکراین همچنین منبع مهم تامین روغن آفتابگردان است و این کشور حدود ۵۰ درصد از بازار جهانی را تامین می‌کند.

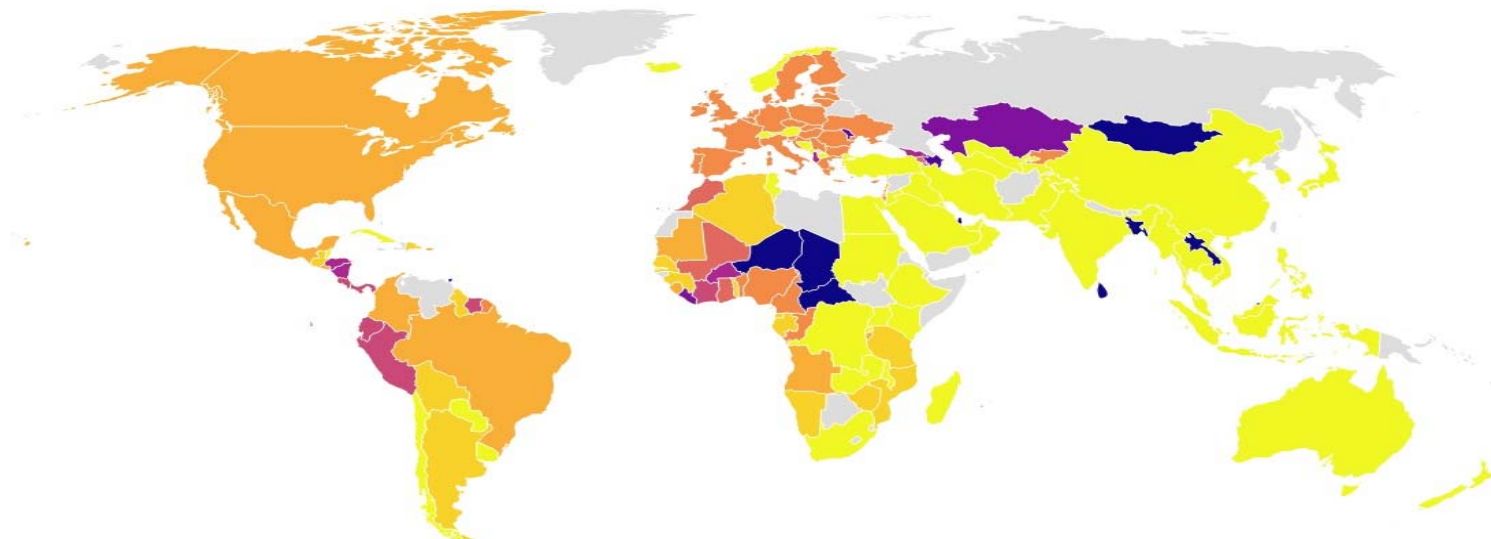
➤ تأثیر فوری بر صادرات غلات از اوکراین و روسیه داشته است. بیشتر محصولات گندم و جو در تابستان برداشت و در پاییز صادر می‌شود. تا ماه فوریه، صادرات گندم، جو و آفتابگردان تا حد زیادی تکمیل شده است. حجم عمده صادرات ذرت اوکراین معمولاً از بهار تا اوایل تابستان انجام می‌شود. جو بهاره در ماه مارس شروع می‌شود در حالی که کاشت ذرت معمولاً در آوریل آغاز می‌شود. عملیات نظامی همچنین پیامدهای کوتاه‌مدت و بلندمدتی در ظرفیت انتقال تولیدات کشاورزی در داخل و خارج از مرزهای این کشورها داشته است؛ به ویژه با تعطیلی و آسیب دیدن تأسیسات بندری و راه آهن در اثر عملیات زمینی و هوایی

Source: Institute for the Study of War (as of 18:00 GMT, 25 February)

مناطق اشغالی لوهانسک و دونتسک در شرقی‌ترین قسمت استان‌های هم‌مرز با روسیه قرار دارند. انتظار می‌رود در سال ۲۰۲۲، استان‌های لوهانسک و دونتسک حدود ۵ درصد از تولید جو اوکراین، ۸ درصد از تولید گندم، ۹ درصد از تولید دانه آفتابگردان و سهم ناچیزی از تولید ذرت را تولید کنند. با این حال، مناطق وسیعی از تولید محصولات در سایر بخش‌های اوکراین است که مستقیماً با روسیه و بلاروس هم‌مرز هستند، جایی که نیروهای روسی نیز تجمع کرده‌اند: بین ۲۵ تا ۳۰ درصد تولید ذرت و آفتابگردان، ۱۰ تا ۱۵ درصد تولید جو و ۲۰ تا ۲۵ درصد تولید گندم مربوط به این مناطق است. کاشت جو بهاره در ماه مارس شروع می‌شود در حالی که کاشت ذرت معمولاً در آوریل آغاز می‌شود. گندم زمستانه معمولاً تا سپتامبر کاشته نمی‌شود.

درصد واردات کودهای ازته فدراسیون روسیه و بلاروس بر اساس کشور

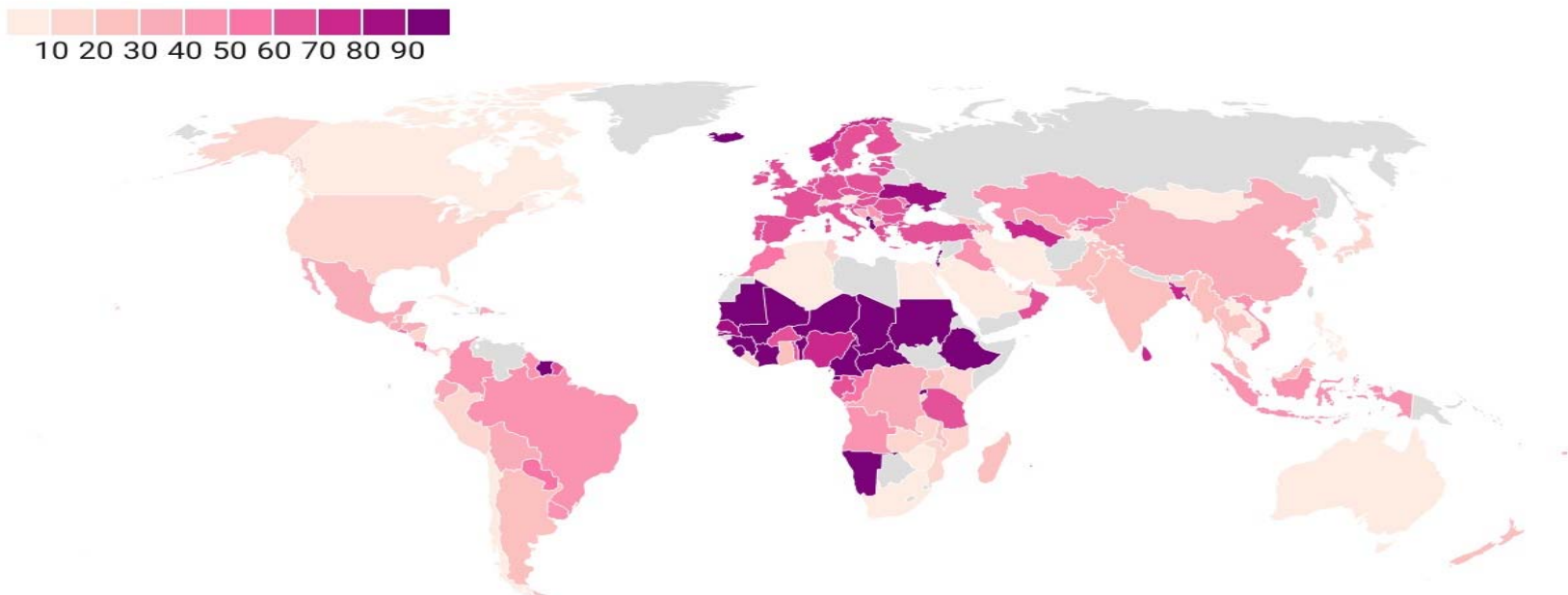
Map: David Laborde • Source: COMTRADE • Created with Datawrapper

گاز طبیعی همچنین یک خوراک مهم برای تولید کودهای ازته مانند آمونیاک و اوره است. تاثیر بر قیمت کود با این واقعیت تشدید می‌شود که روسیه تامین کننده مهم کودهای ازته و پتاس است. روسیه ۱۵ درصد از تجارت جهانی کودهای ازته و ۱۷ درصد از صادرات جهانی کود پتاس را به خود اختصاص داده است. بلاروس که متحد روسیه و زمینه‌ساز تهاجم فعلی است و در حال حاضر هدف تحریم‌های بین‌المللی قرار گرفته است، ۱۶ درصد دیگر از سهم بازار جهانی صادرات پتاس را به خود اختصاص داده است. وابستگی برخی از کشورها، از جمله اوکراین، به عرضه کود از این دو کشور می‌تواند بسیار شدید باشد (۶۰ درصد یا بیشتر)،

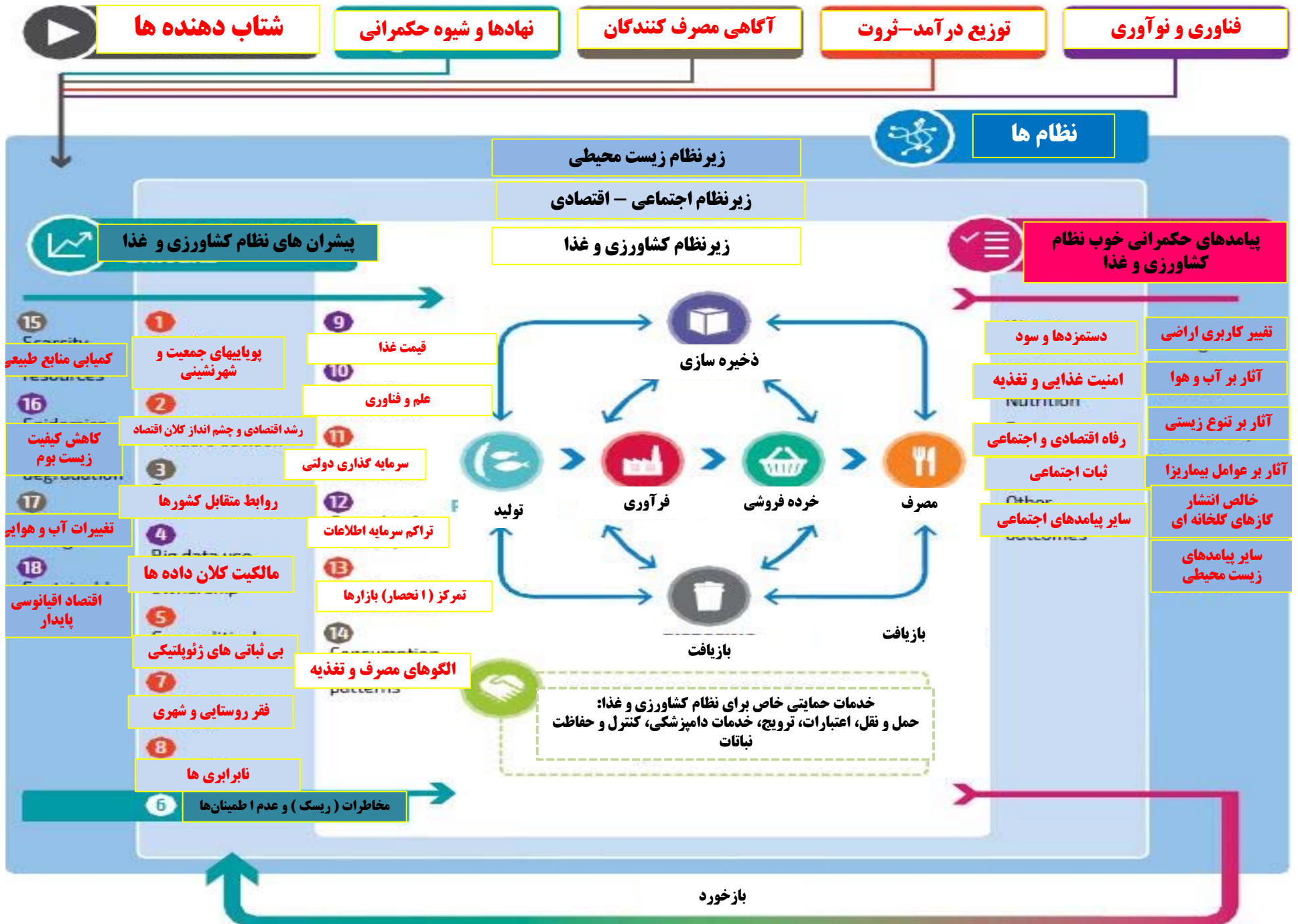
درصد واردات کودهای فسفاته فدراسیون روسیه و بلاروس بر اساس کشور

Map: David Laborde • Source: COMTRADE • Created with Datawrapper

بازار جهانی کود از قیمت‌های بی‌سابقه در حال چرخش است و کمبود بیشتر پیامدهای جهانی خواهد داشت، به ویژه در کشورهای در حال توسعه که اثرات قیمت می‌تواند به طور قابل توجهی مصرف کود را کاهش دهد و منجر به برداشت محلی ضعیف در زمان کاهش ذخایر جهانی و رکورد قیمت‌های جهانی شود.

Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

۶. عدم قطعیت ها در رخدادهای ناگهانی غیرقابل پیش بینی رخ می دهد، همه گیری COVID-19 یک مورد حیاتی در این زمینه است. طبق گزارش فائو در سال ۲۰۱۸، آینده غذا و کشاورزی - مسیرهای جایگزین تا سال ۲۰۵۰ - آینده غذا و کشاورزی با ابهاماتی مواجه است که حول عوامل مختلفی از جمله رشد جمعیت، انتخاب های غذایی، پیشرفت تکنولوژیک، توزیع درآمد، ... وضعیت منابع طبیعی، تغییرات آب و هوایی، پایداری صلح.

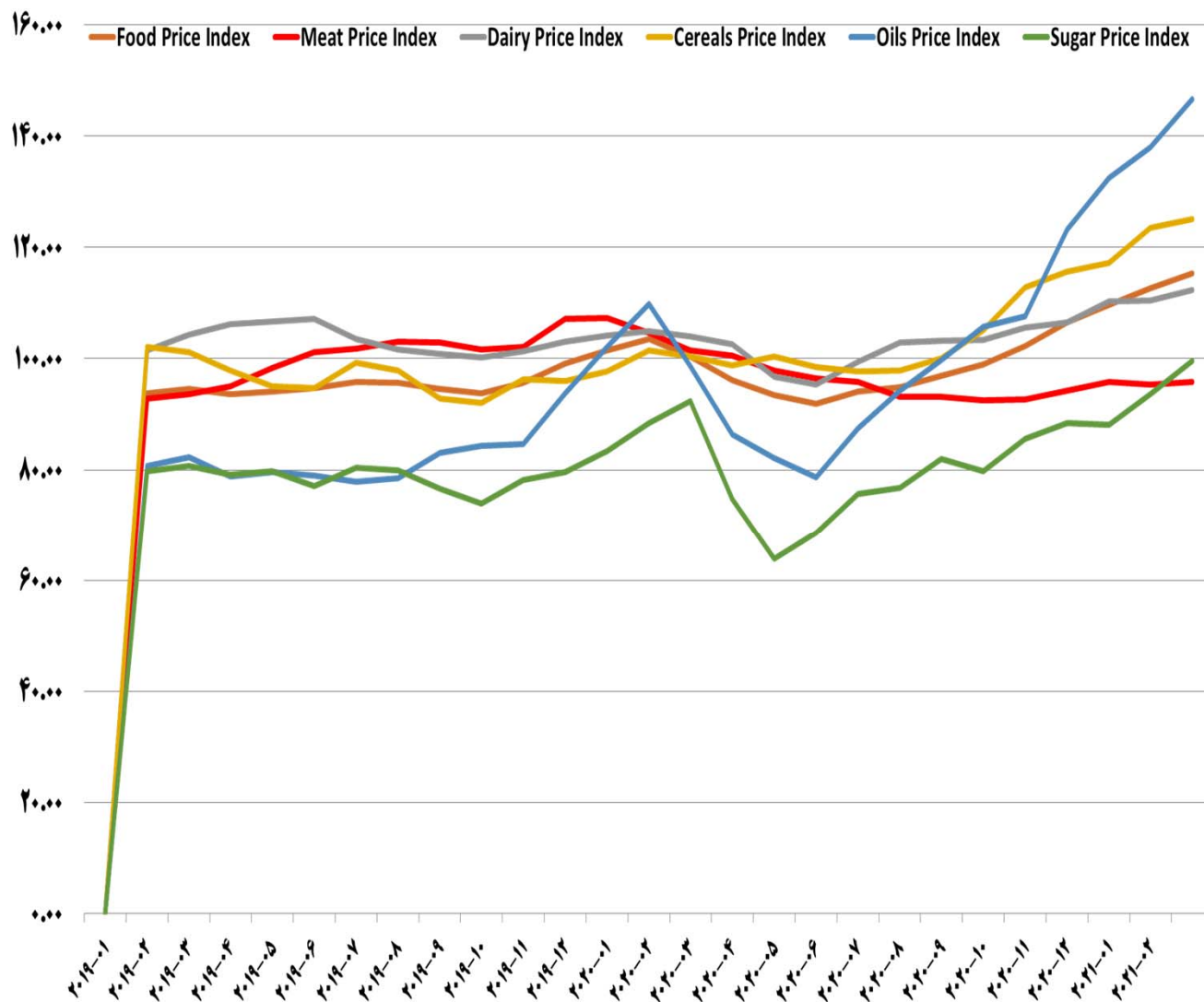
۱- در سال ۲۰۲۰ نزدیک به ۶۹۰ میلیون نفر (۹/۸ درصد از جمعیت جهان) گرسنه هستند، که در مدت پنج سال تقریباً ۶۰ میلیون نفر افزایش داشته است.

۲- با شیوع کووید-۱۹، امنیت غذایی به خطر می‌افتد. «برنامه جهانی غذا» برآورد کرده است که تا پایان سال ۲۰۲۰ میلادی، حدود ۱۳۰ میلیون نفر دیگر در شرایط بحرانی و اضطراری غذا (ناامنی غذایی) قرار گرفته اند.

شاخص قیمت غذا در جهان و روند آن در دوران کووید-۱۹

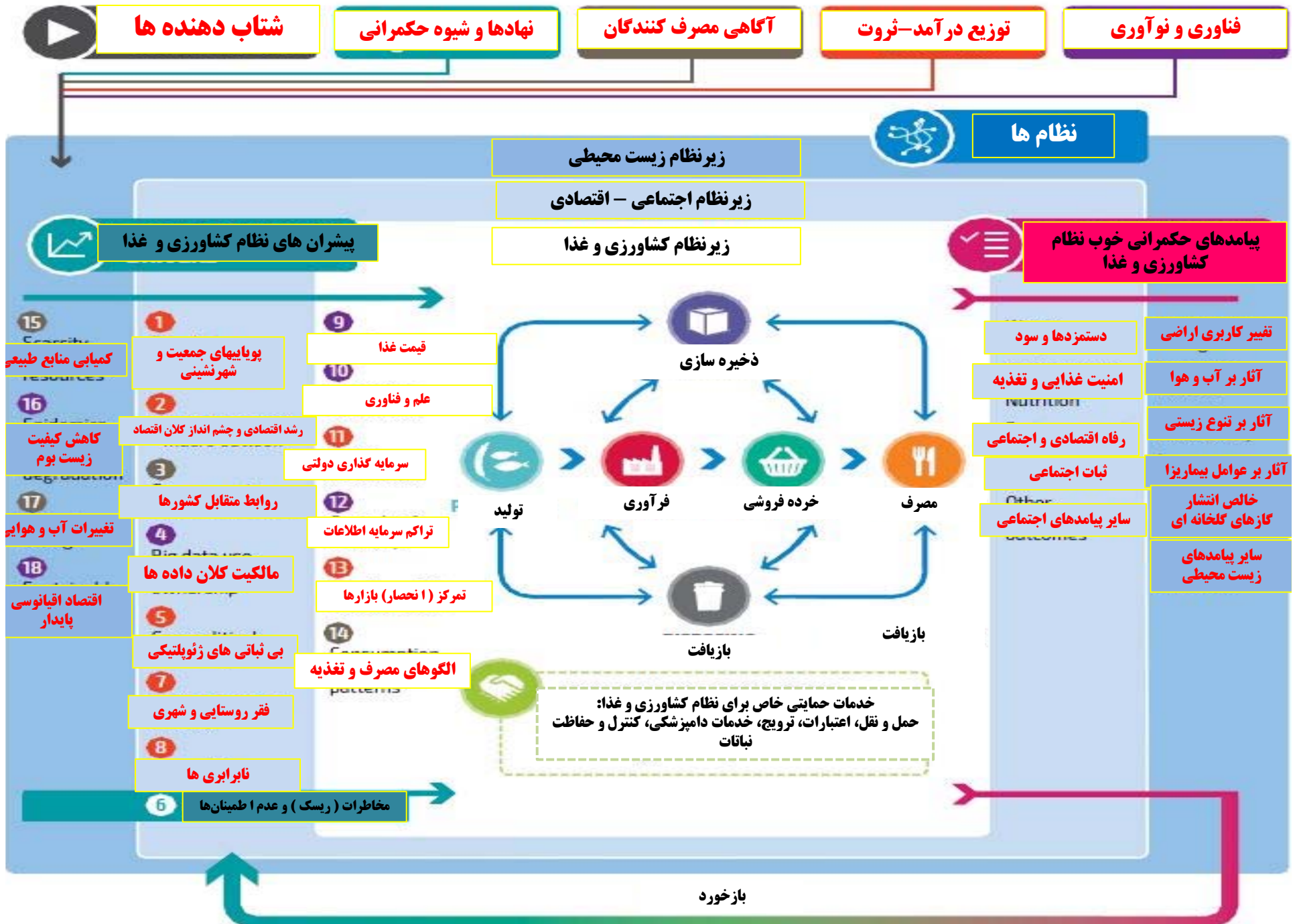

شاخص قیمت غذا بعد از شیوع ویروس کووید-۱۹ ابتدا کاهش و بعد از آن روند افزایشی یافته است. برای گوشت روند کاهش و غلات و شکر افزایشی دیده می شود.

پیشرانهای زیر نظام اقتصادی – اجتماعی با تاثیر مستقیم بر دسترسی به غذا و معیشت

Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

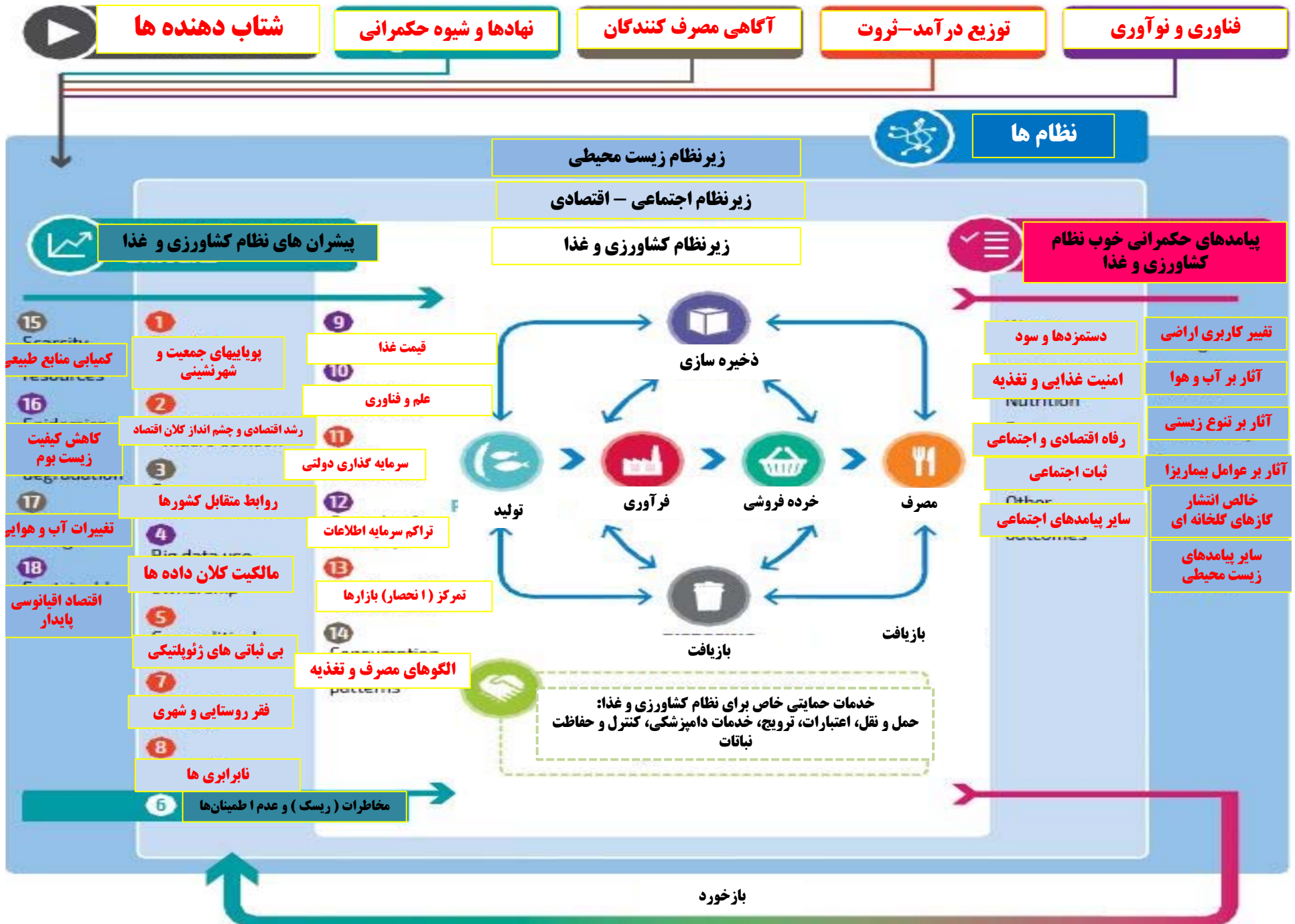

۷. فقر روستایی و شهری که مشخصه آن نسبت بالایی از مردم روستایی است که در فقر یا فقر شدید زندگی می کنند. تعداد افراد ناامن غذایی در حال افزایش است و سوءتغذیه گسترده است، زیرا همانطور که در وضعیت ناامنی غذایی در جهان ۲۰۲۰ بیان شده است، «هزینه یک رژیم غذایی سالم بسیار بالاتر از خط فقر بین المللی است.

Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

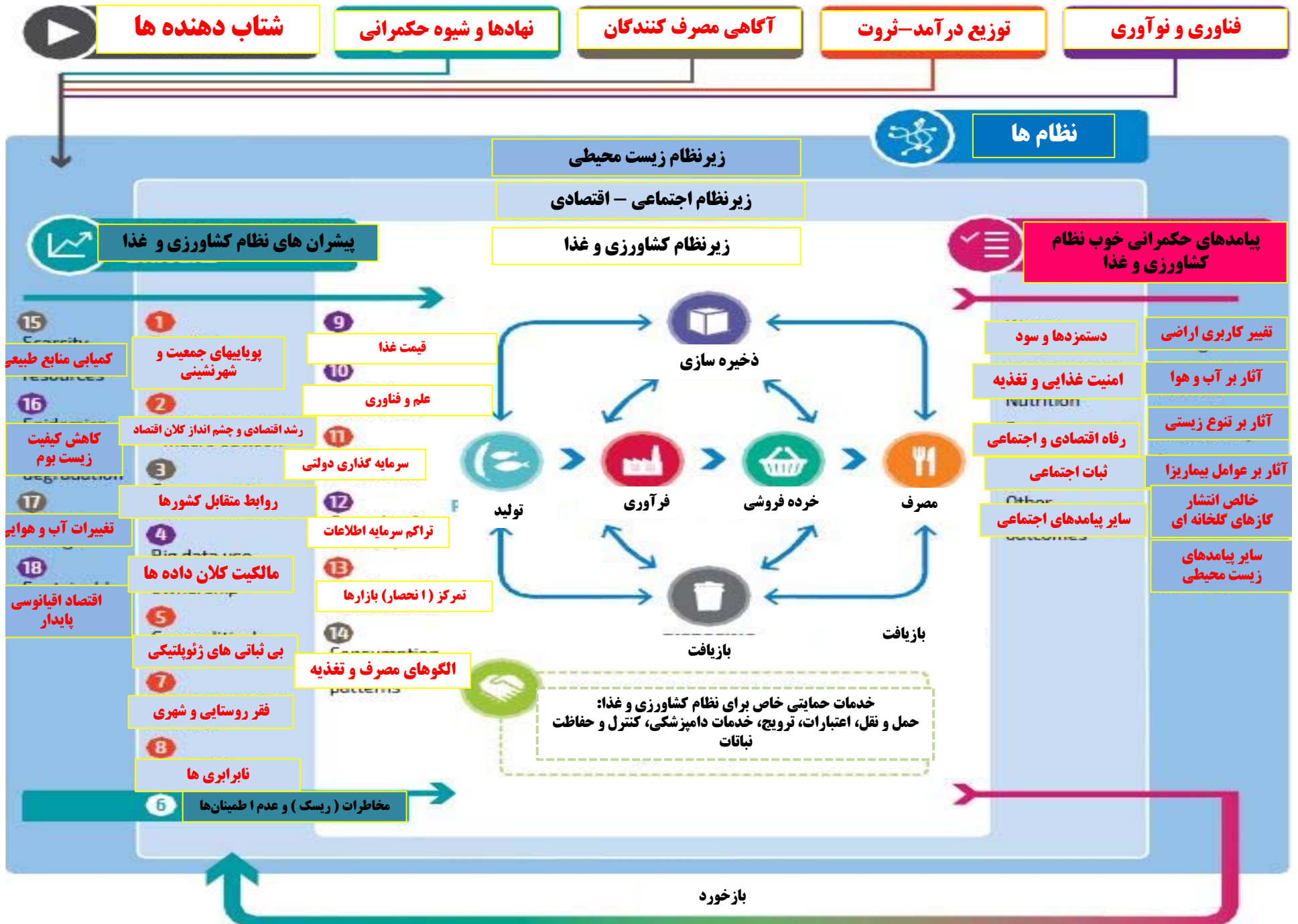

۸. نابرابری‌ها از نظر درآمد، فرصت‌های شغلی، دسترسی به دارایی‌ها و خدمات اساسی گسترده و ریشه‌دار هستند که بیشتر زنان را تحت تأثیر قرار می‌دهند. همچنین نابرابری‌هایی وجود دارد که از روش‌هایی که بار مالی بر مردم تأثیر می‌گذارد پدیدار می‌شود. صندوق بین‌المللی پول (IMF) و سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD) تاکید کرده‌اند که افزایش نابرابری می‌تواند انسجام اجتماعی را از بین ببرد، منجر به قطبی‌سازی سیاسی و در نهایت کاهش رشد اقتصادی شود.

پیشران‌های زیر نظام کشاورزی و غذا

Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

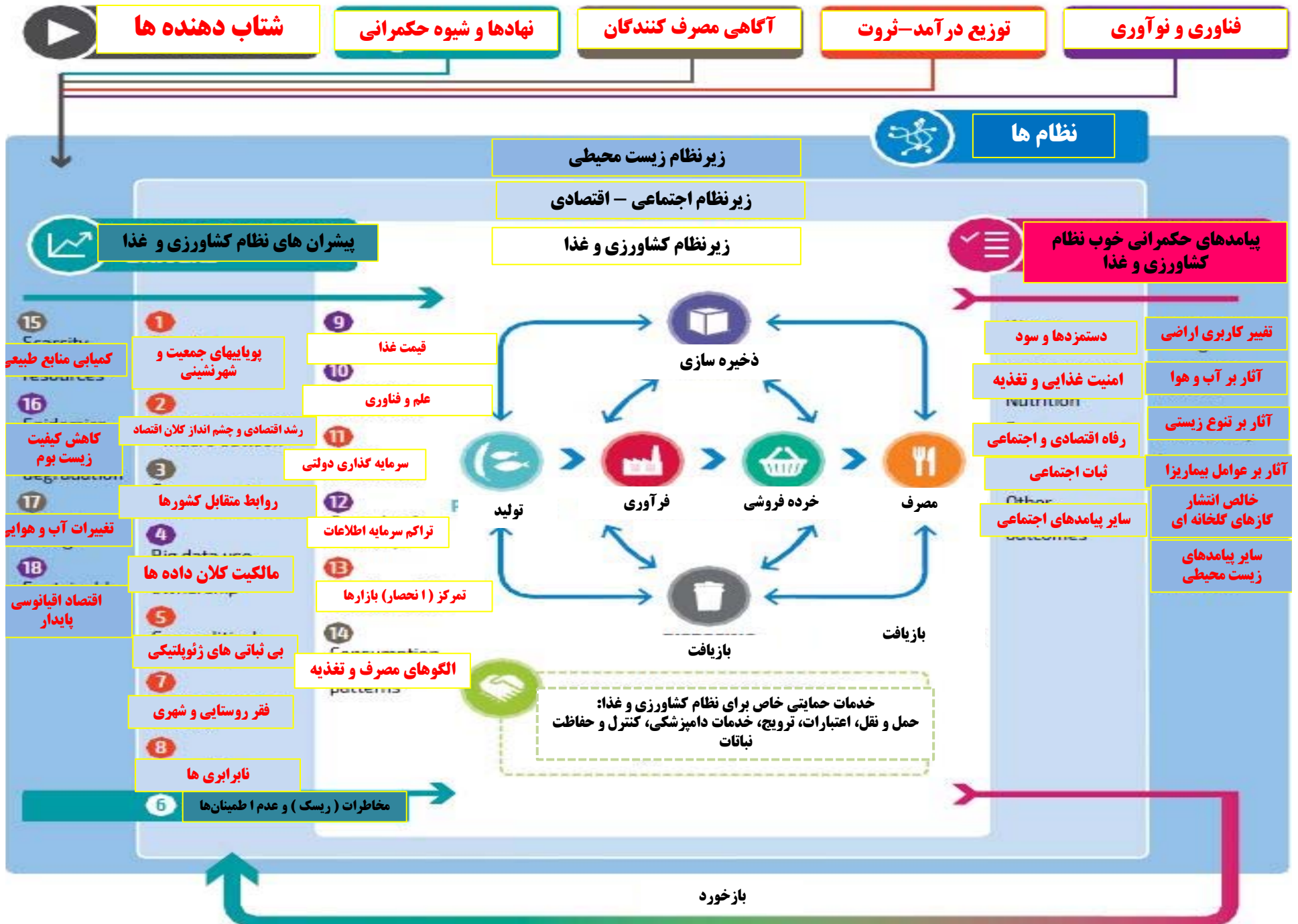

۹. قیمت مواد غذایی - با شاخص واقعی قیمت مواد غذایی فائو (FFPI) اندازه‌گیری می‌شود که میانگین شاخص‌های قیمت پنج گروه کالایی را محاسبه می‌کند و آن را با شاخص قیمت کالاهای تولیدی تعدیل میکند- پس از دنبال کردن یک روند کاهشی یا رکودی تا پایان قرن، در دو دهه گذشته به طور قابل توجهی افزایش یافته است، علیرغم این واقعیت که آنها هنوز نمی‌توانند هزینه‌های اجتماعی و زیست محیطی کامل مواد غذایی را دریافت کنند.

پیشرانهای زیر نظام کشاورزی و غذا با تاثیر مستقیم بر فرآیندهای تولید و توزیع محصولات کشاورزی و غذایی

Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

۱۰. نوآوری و علم، از جمله بیوتکنولوژی، دیجیتالی کردن و رویکردهای سیستمی (به عنوان مثال آگرواکولوژی، حفاظت و کشاورزی ارگانیک)، راه های جالبی را برای سیستم های کشاورزی باز می کند، اما چالش هایی را نیز به همراه دارد از جمله گران بودن و انحصاری بودن این فناوری ها

Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

۱۱. همانطور که توسط شاخص جهت گیری کشاورزی فائو (AOI) برای مخارج دولتی نشان داده شده است، سرمایه گذاری عمومی در سیستم های کشاورزی، که اغلب کافی نیست، در ۱۵ سال گذشته به میزان قابل توجهی کاهش یافته است.

سهم سرمایه‌گذاری انجام شده بخش کشاورزی از کل سرمایه‌گذاری در کشور واحد: درصد

ماخذ: بانک مرکزی ج.ا.

سال ۱۴۰۲		سال ۱۴۰۱		سال ۱۴۰۰	
به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵	به قیمت‌های جاری	به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵	به قیمت‌های جاری	به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۵	به قیمت‌های جاری
۶	۵.۵	۵.۸	۵.۲	۶.۱	۵.۶

میزان سرمایه گذاری سالانه در بخش کشاورزی و سهم آن از کل سرمایه گذاری در بخشهای اقتصادی در سالهای ۱۳۹۰-۱۴۰۰ (به قیمت ثابت ۱۳۹۵)
(۱۰۰=۱۳۹۵)

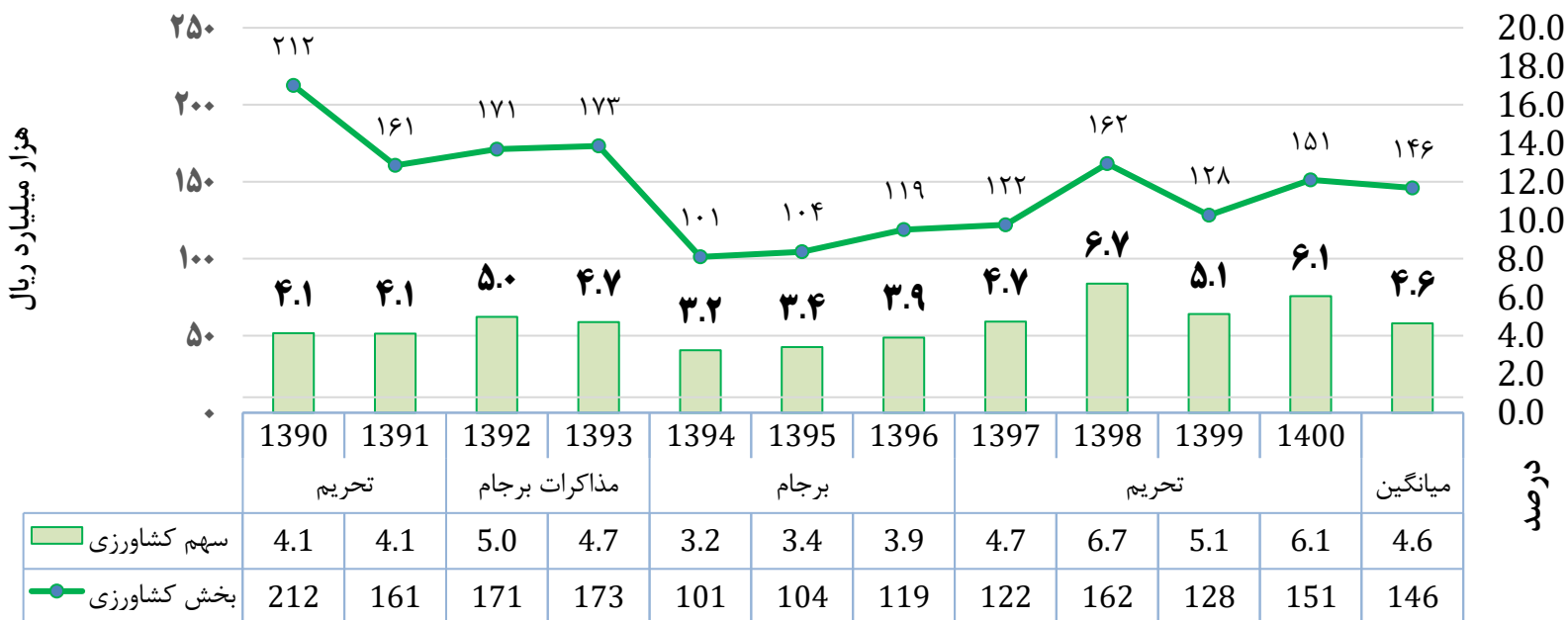

Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

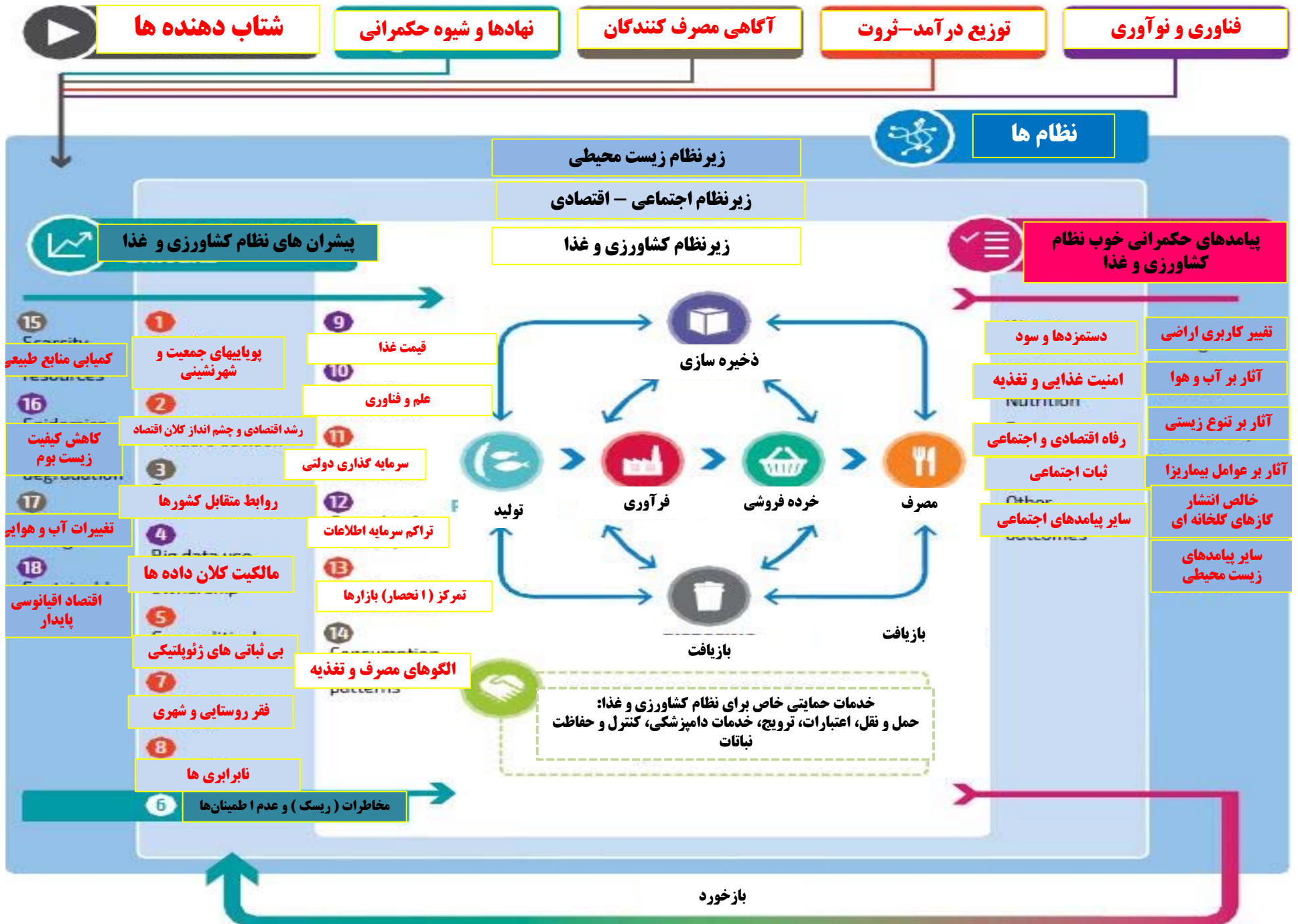

۱۲. تراکم سرمایه و اطلاعات در تولید کشاورزی در نتیجه مکانیزاسیون، اتوماسیون و دیجیتالی شدن در حال افزایش است که با شرط ثابت بودن سایر موارد، تقاضای نیروی کار را کاهش می دهد. در عین حال، جذب کننده سنتی کار اضافی کشاورزی، مانند بخش صنعت، خود شرایط مشابهی دارد.

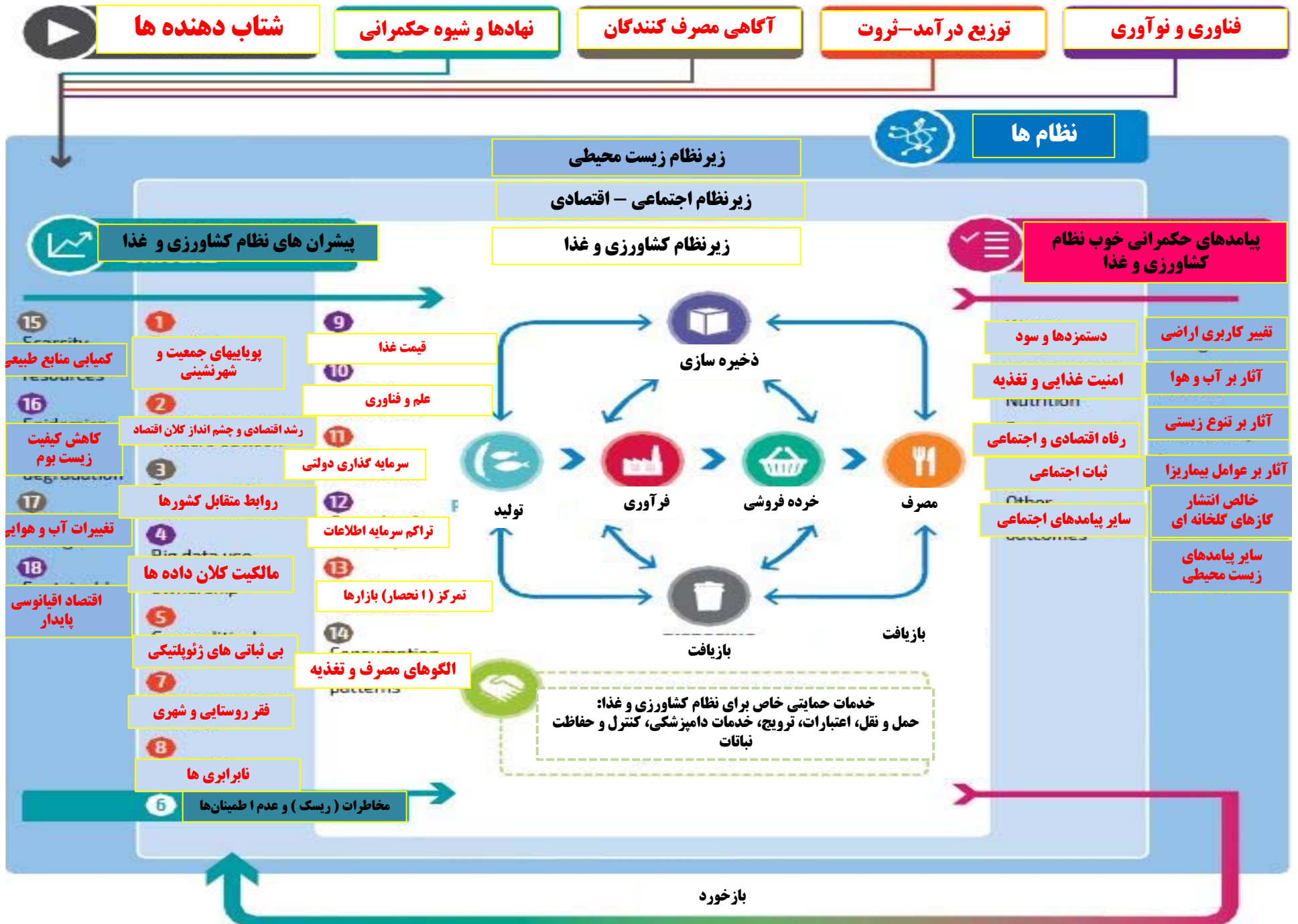
Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

۱۳. تمرکز بازار نهاده و ستانده چالشی را برای
انعطاف پذیری و برابری سیستم های محصولات
کشاورزی ایجاد می کند. گزارش اخیر کنفرانس
تجارت و توسعه سازمان ملل متحد (UNCTAD)
نشان می دهد که «افزایش تمرکز بازار و افزایش
قیمت ها در بسیاری از بخش ها و اقتصادها عادی
شده است، با رفتارهای رانت طلبی که در بالای
زنجیره غذایی شرکتها حاکم است.»

Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

۱۴. الگوهای مصرف و تغذیه بر اساس رفتار مصرف کننده شکل می گیرد و برای پایدارتر شدن آنها، تغییراتی در حکمرانی جهانی مورد نیاز است. برای مثال، «برچسب گذاری کربن می تواند به شکل گیری ترجیحات مصرف کننده کمک کند، [اما] به یک رویکرد شناخته شده بین المللی در تنظیم استانداردهای مرتبط نیاز دارد».

تغذیه ۹ میلیارد جمعیت جهان در ۲۰۵۰

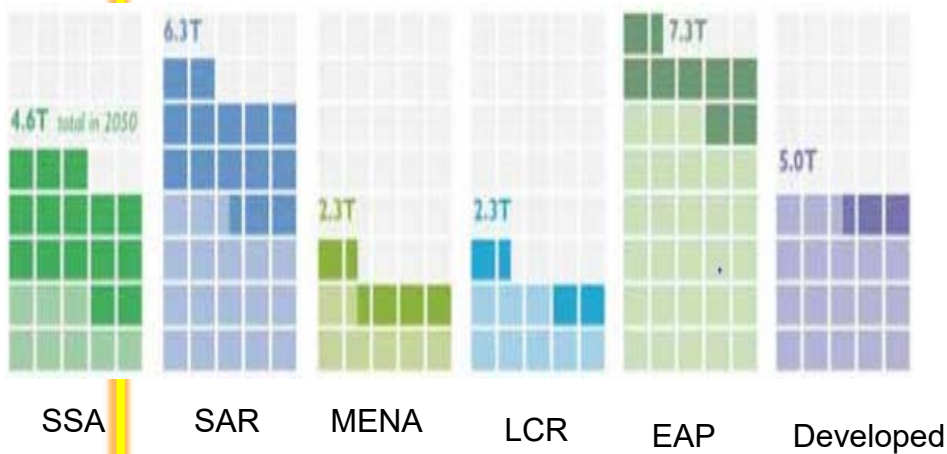
تغییر در مصرف

تغییر رژیم غذایی

تغییر در مصرف غذا در مناطق مختلف در سال ۲۰۵۰ نسبت

به ۲۰۰۷-۲۰۰۵

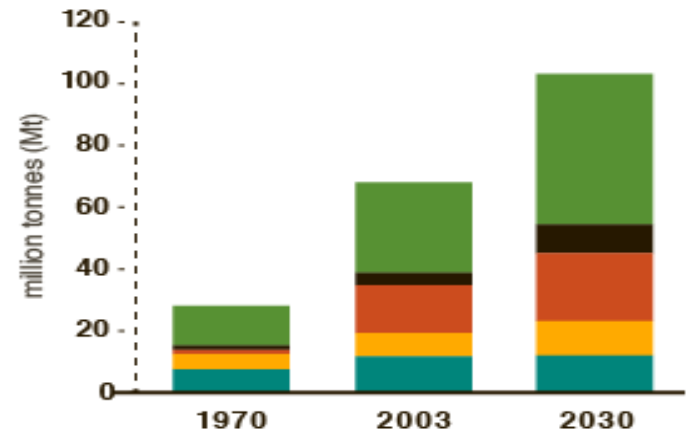
183% 81% 79% 43% 30% 11%

■ increase by 2050
■ in 2005/2007

Demand for animal protein is increasing.

■ Other Countries
■ India
■ The United States
■ China
■ EU-15

Source: PBL, 2009

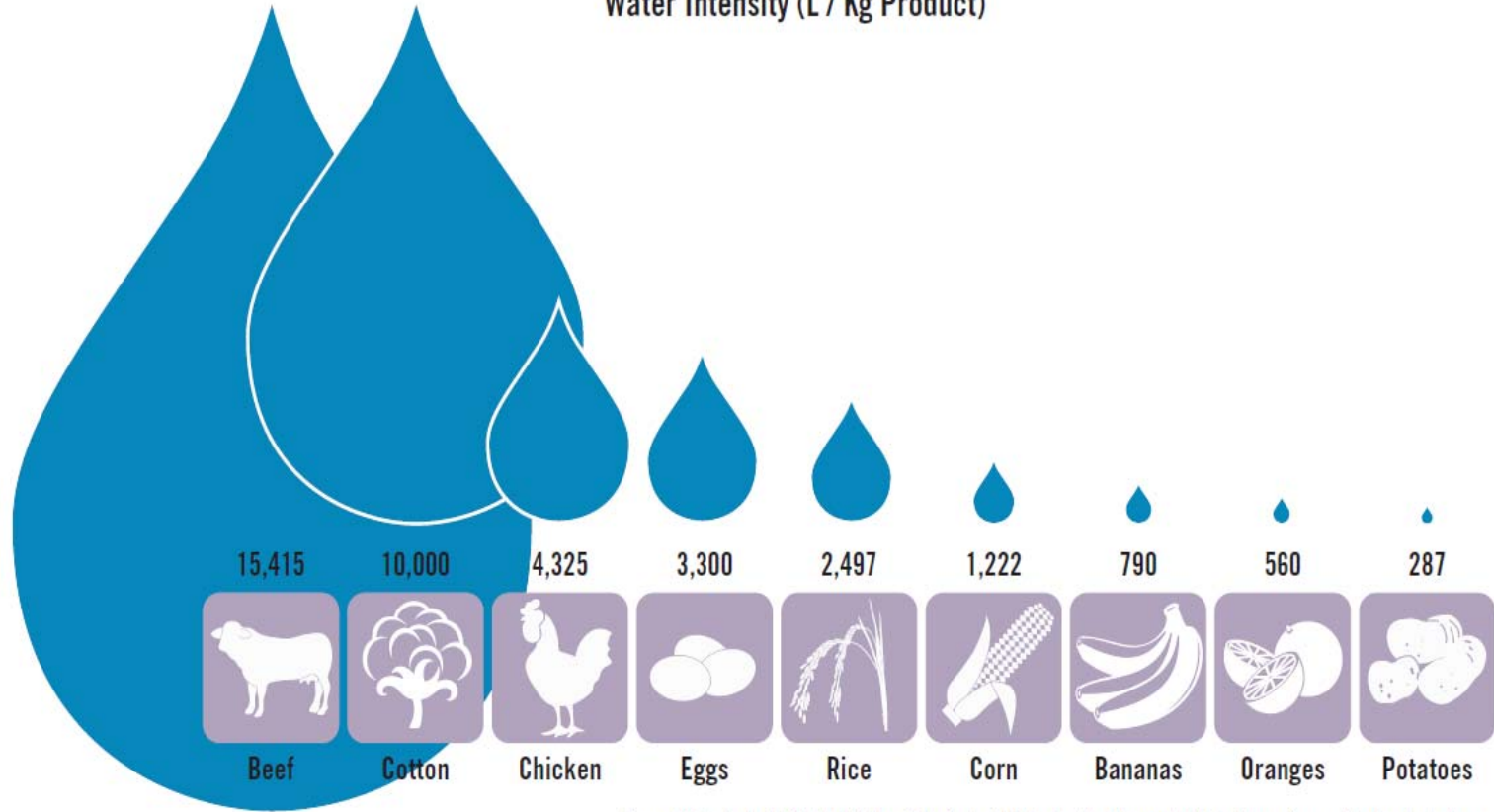
Big Facts
ccafs.cgiar.org/bigfacts

شدت آب

Water Intensity (L / Kg Product)

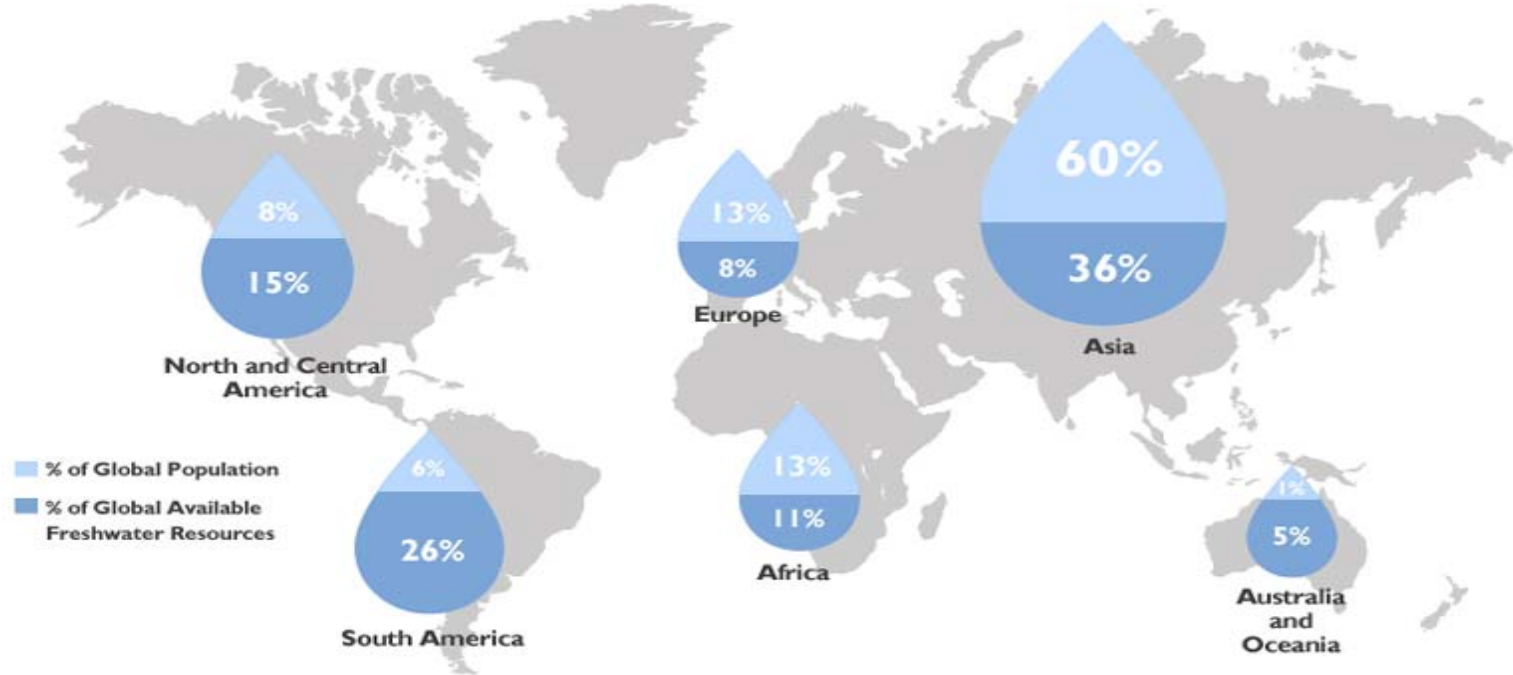

Source: Water Footprint Product Gallery, Water footprint Network, <http://www.waterfootprint.org/?page=files/productgallery>

توزیع جمعیت و منابع آب در سطح جهان
 بطور متوسط ۷۰ درصد منابع آبی جهان صرف تولید محصولات کشاورزی که پایه تولید غذا است می شود.

By 2025, an estimated 3 billion people will be living below the water stress threshold. Between 1995 to 2025, global population and per capita water consumption are projected to grow at a compound annual growth rate of 1.16 per cent and 0.67 per cent respectively.

Densely populated and developing regions of the world like Asia and Africa are expected to face the maximum water stress.

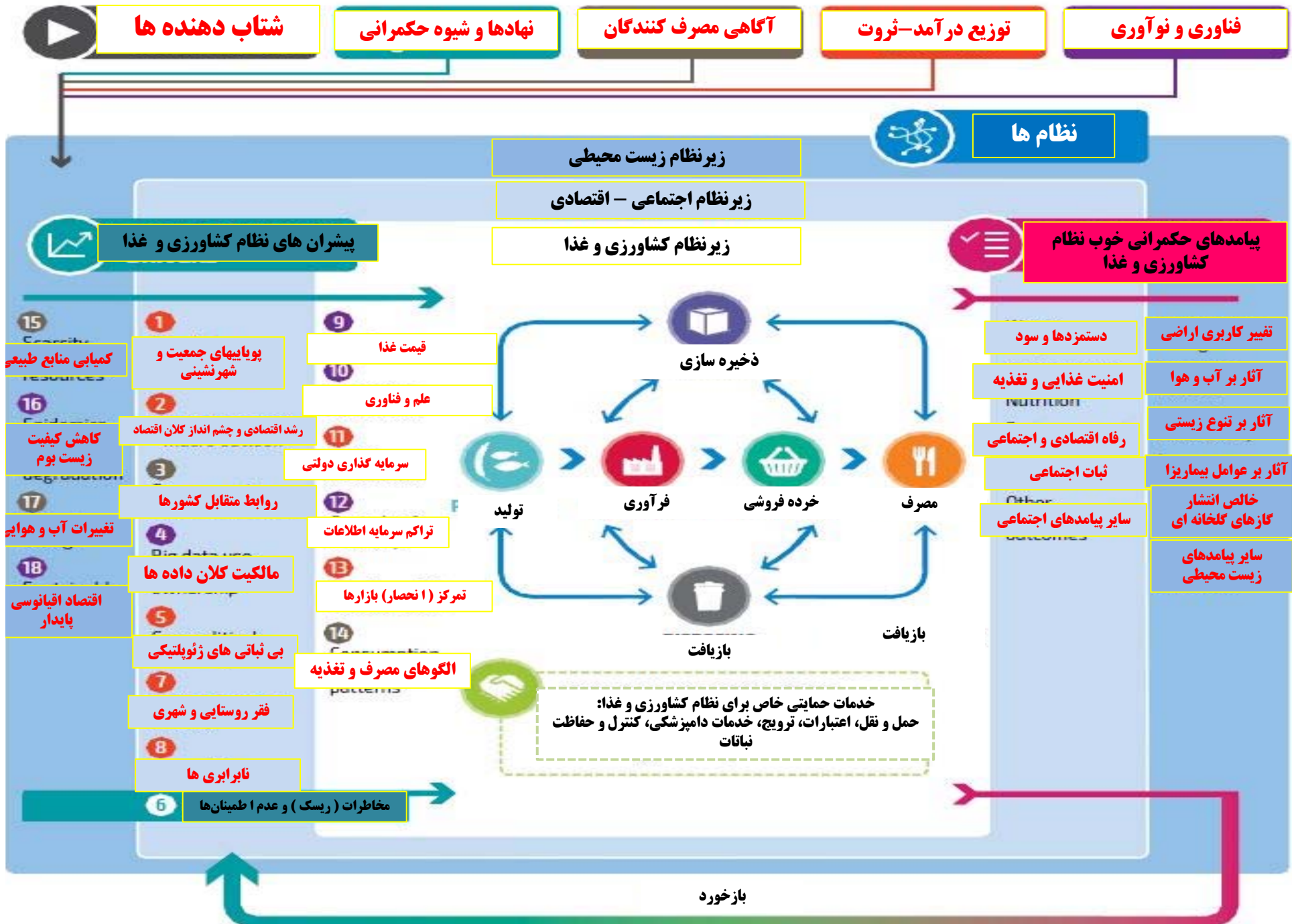
40%
 Population increase, reaching 9 billion by 2050

70%
 Of freshwater withdrawals made by agriculture

پیشرانهای زیر نظام زیست محیطی

Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

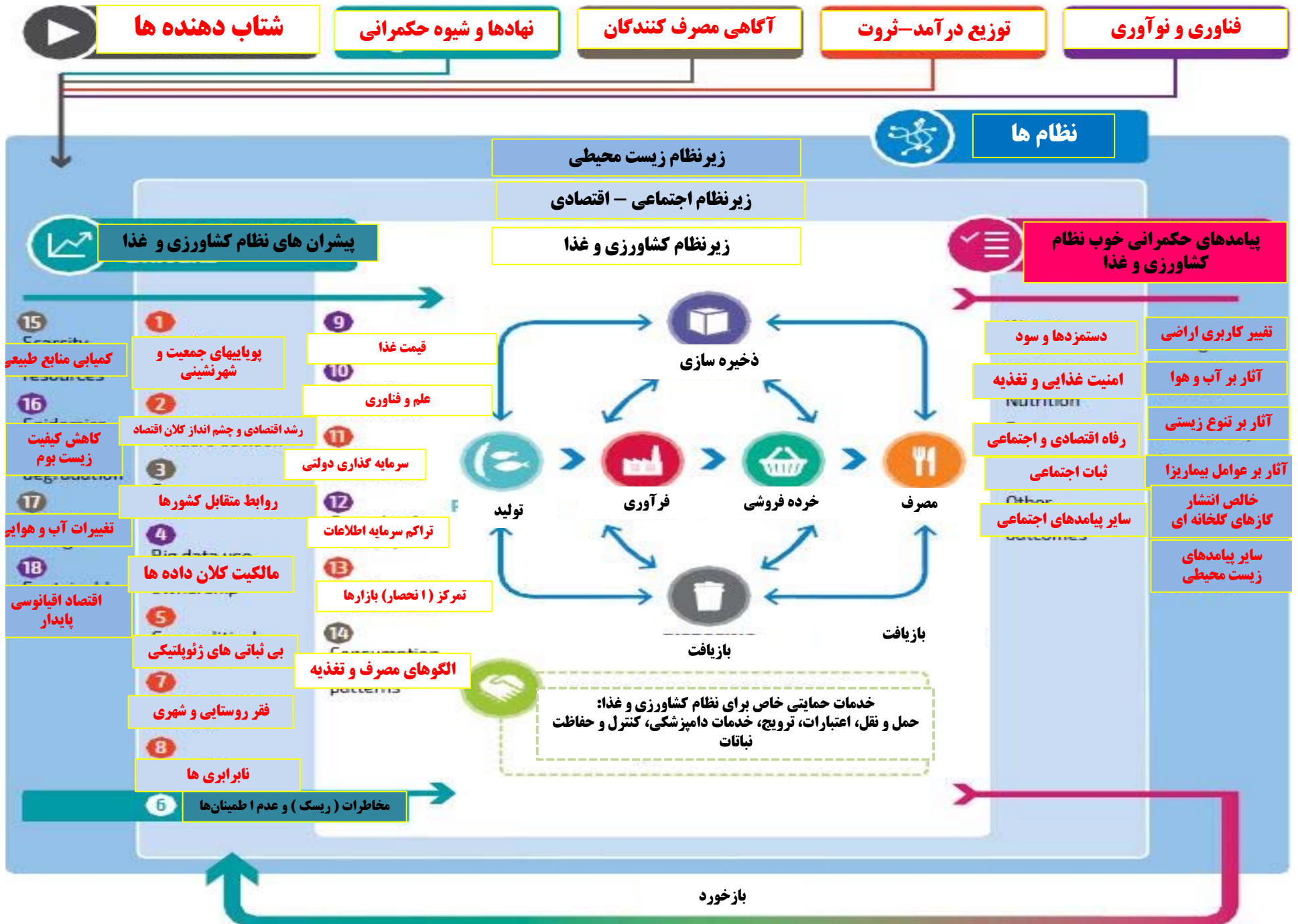

۱۵. کمبود و تخریب منابع طبیعی.

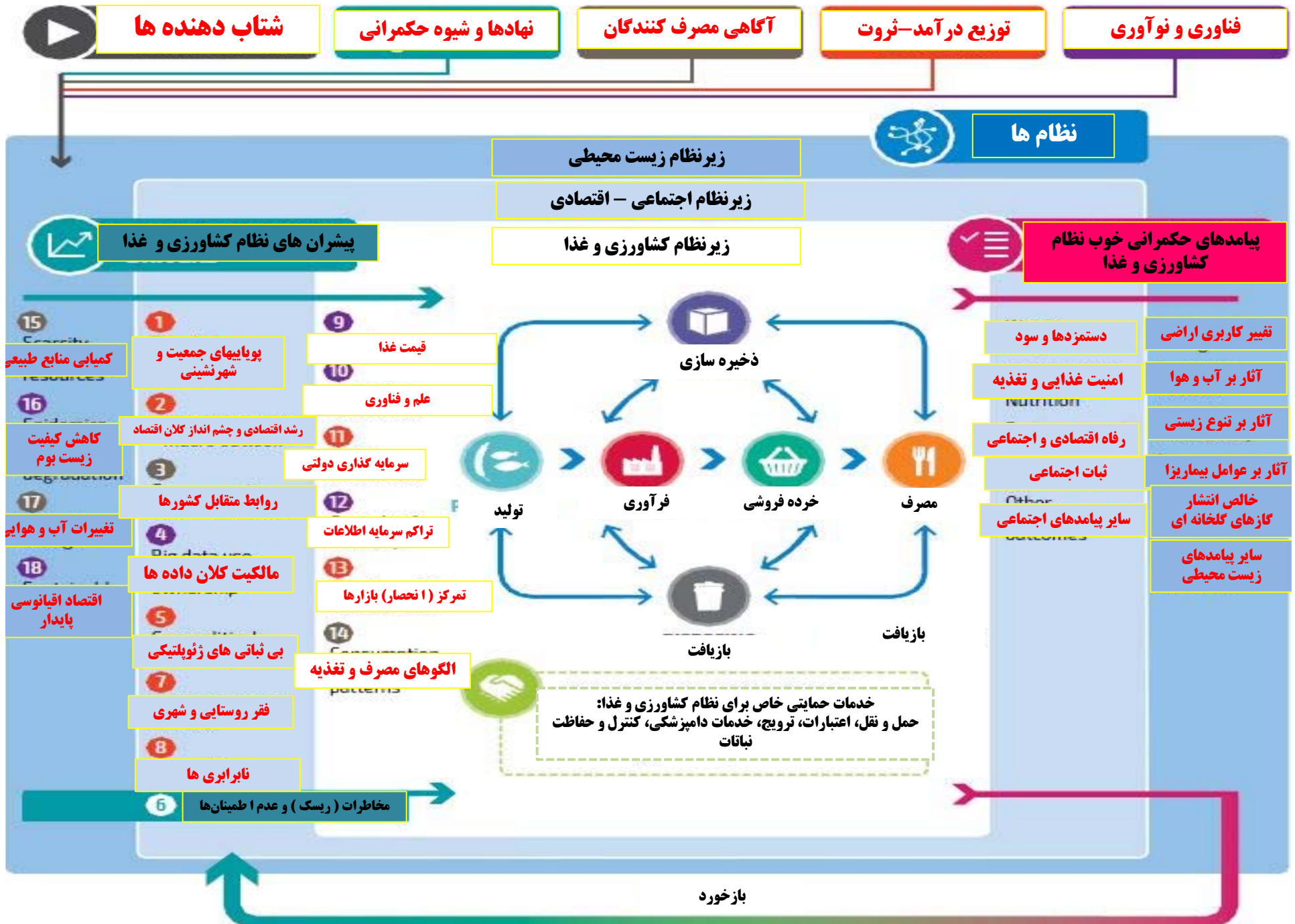
گزارش GEO-6 برنامه محیط زیست سازمان ملل متحد (UNEP) بیان می کند که «سیستم های کشاورزی ناکارآمد یا ناپایدار اغلب با تخریب محیط زیست و خاک و از بین رفتن تنوع زیستی همراه است و افزایش تولید و ترویج محصولات خاص می تواند خطر برداشت ضعیف را افزایش دهد.

Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

۱۶. اپیدمی ها و تخریب اکوسیستم ها ممکن است به دلیل دستیازی به کشاورزی در جنگل ها، مقاومت ضد میکروبی و تولید و مصرف محصولات حیوانی افزایش یابد. بر اساس گزارش UNEP و موسسه تحقیقات بین المللی دام (ILRI)، عوامل بیماری زا از حیوانات منشأ می گیرند و ظهور یا سرایت بیماری هایی که در انسان ایجاد می کنند معمولاً نتیجه اقدامات انسان است، مانند تخریب و تکه تکه شدن اکوسیستم ها."

Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

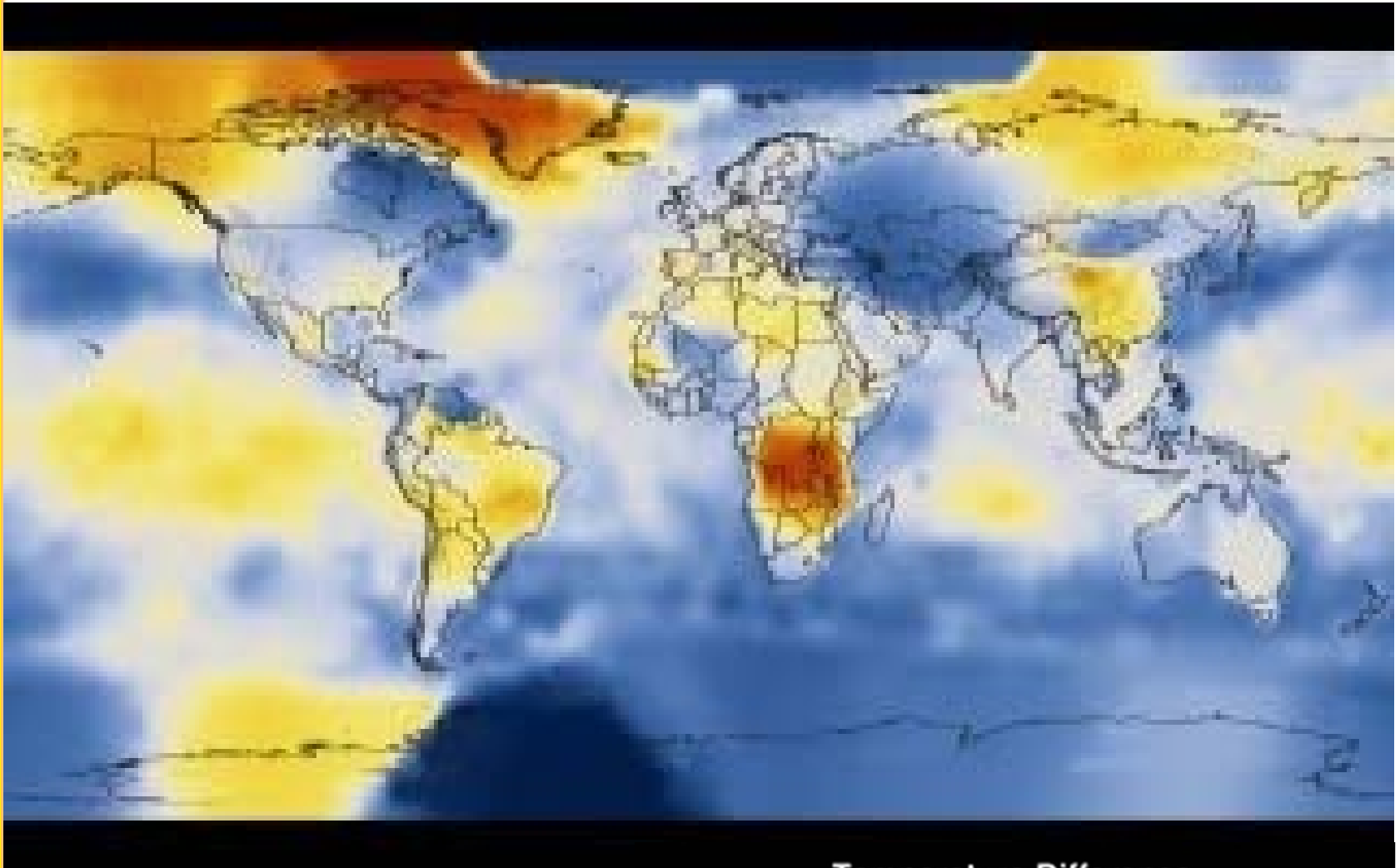

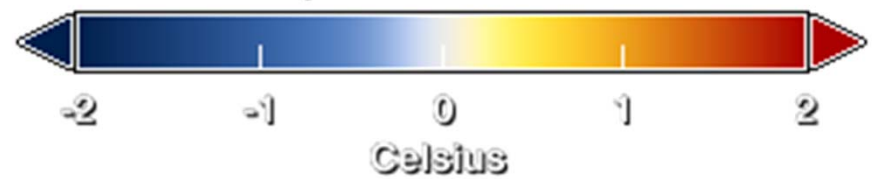
۱۷. تغییرات آب و هوا بر سیستم های کشاورزی و منابع طبیعی تأثیر می گذارد. با این حال، همانطور که در گزارش اخیر هیئت بین دولتی تغییرات آب و هوایی (IPCC) بیان شده است، «تخمین زده می شود ۲۴ درصد از کل انتشار گازهای گلخانه ای انسانی (۲۰۰۷-۲۰۱۶) از کشاورزی، و تغییرات کاربری اراضی (AFOLU) ناشی می شود.

درجه دمای جهان در فاصله سالهای (1900-2003)

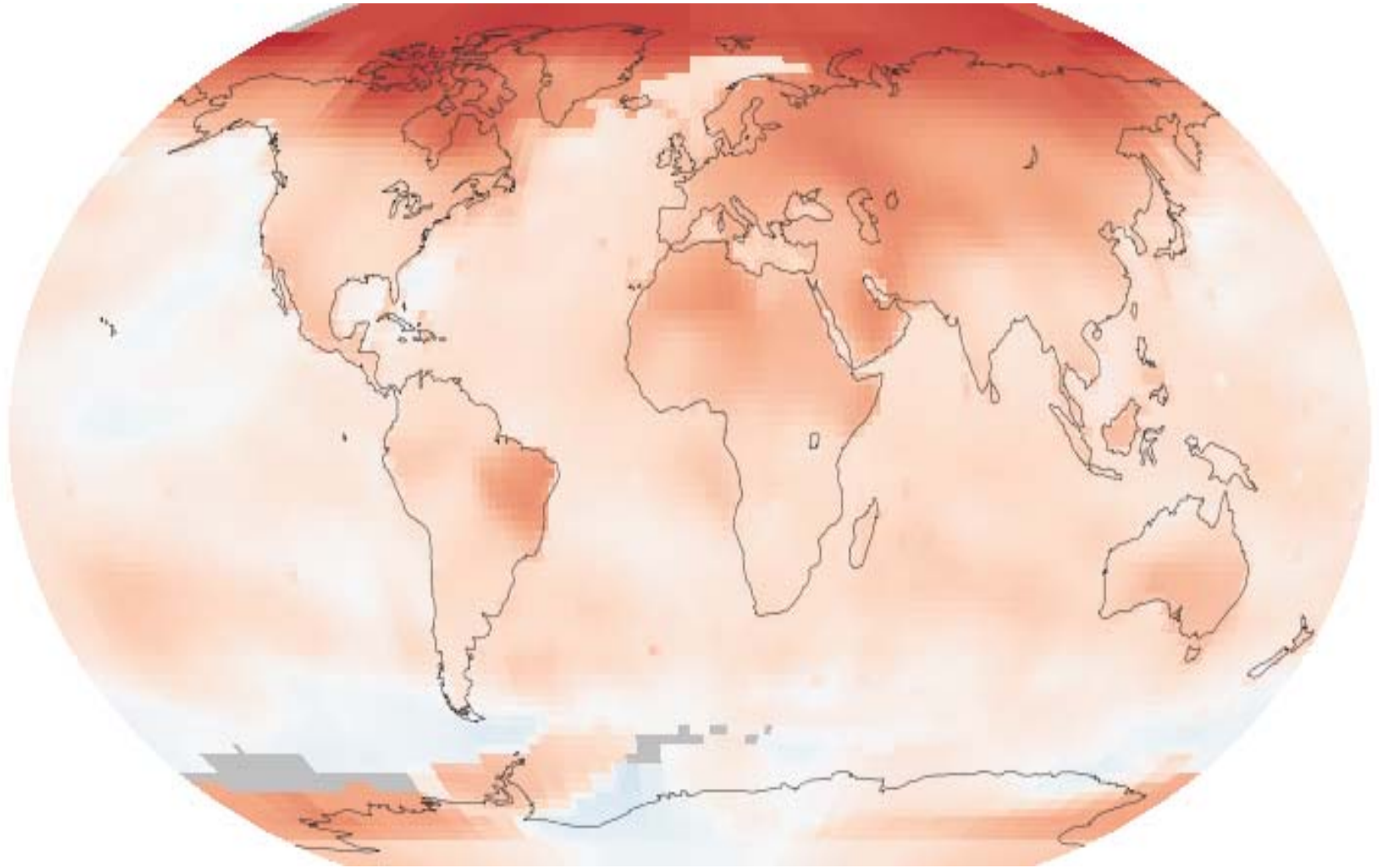

Temperature Difference

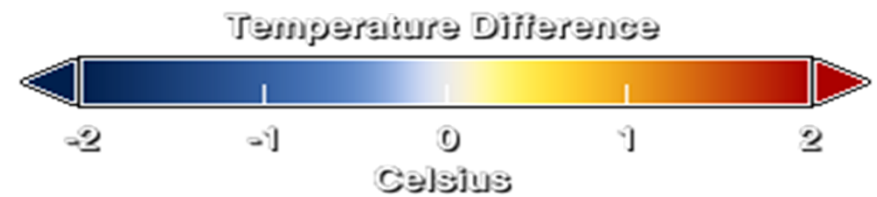
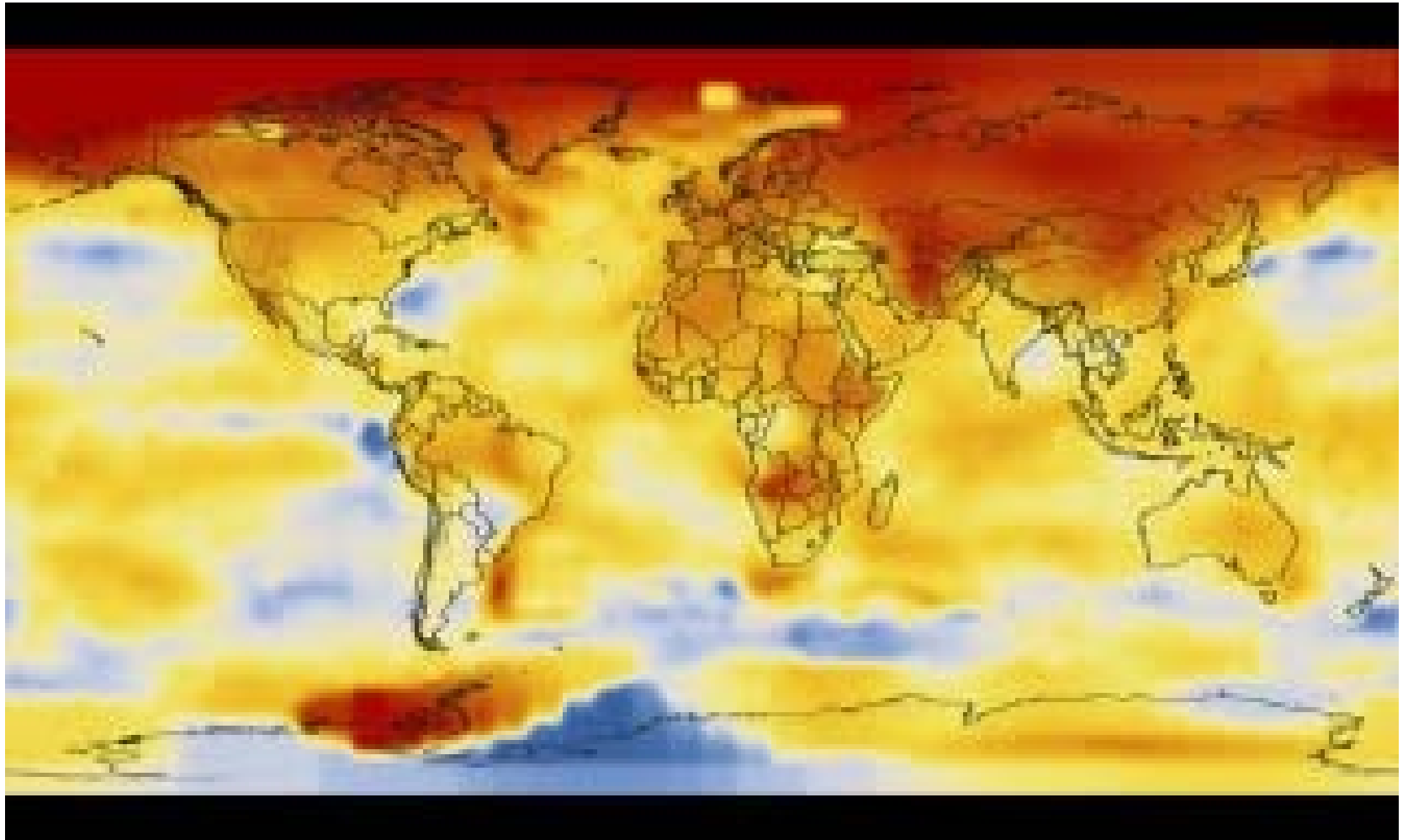

۷ درجه دمای جهان در فاصله سالهای (2005-2014)

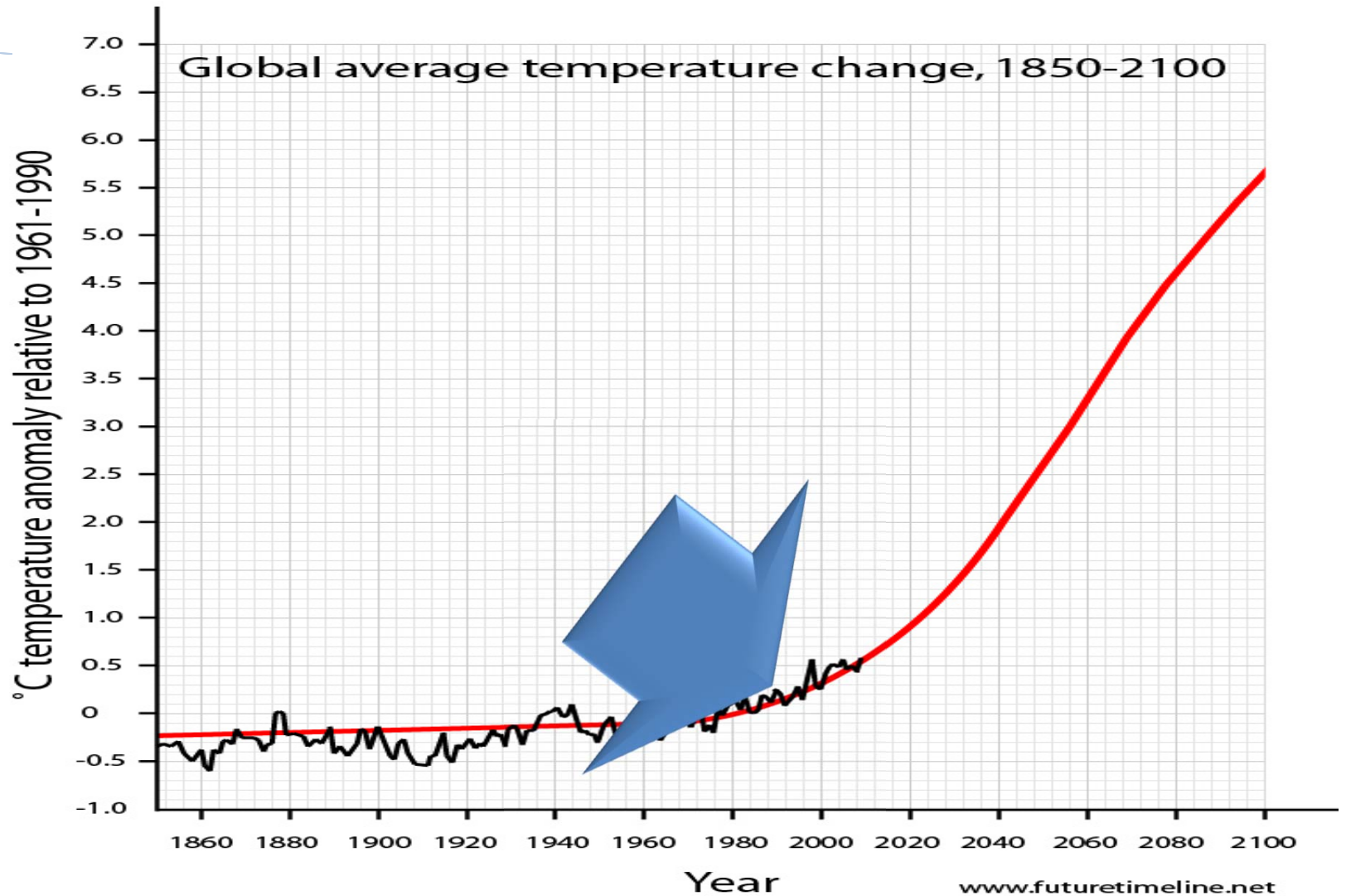

۷ درجه دمای جهان در فاصله سالهای (2003-2007)

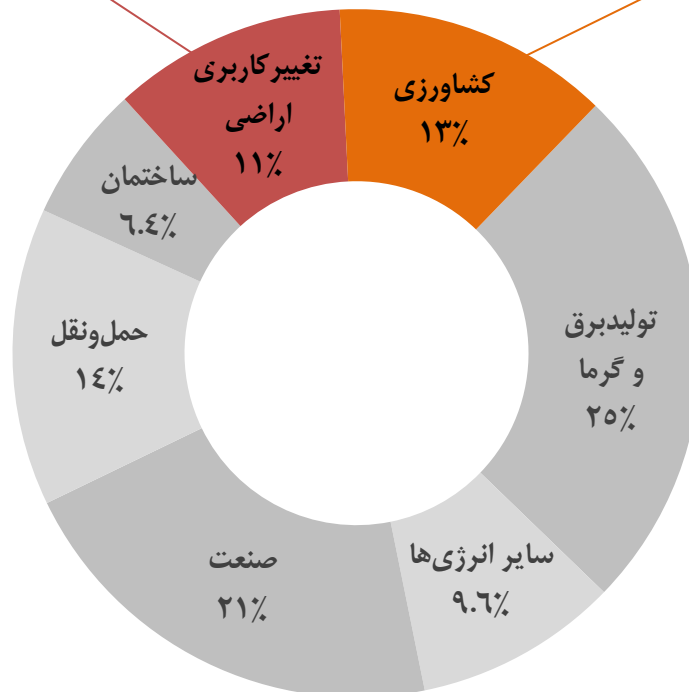
پیش بینی تغییرات درجه حرارت در جهان

تغییر کاربری
اراضی
درصد از کل ۱۱

کل انتشار دی اکسید کربن

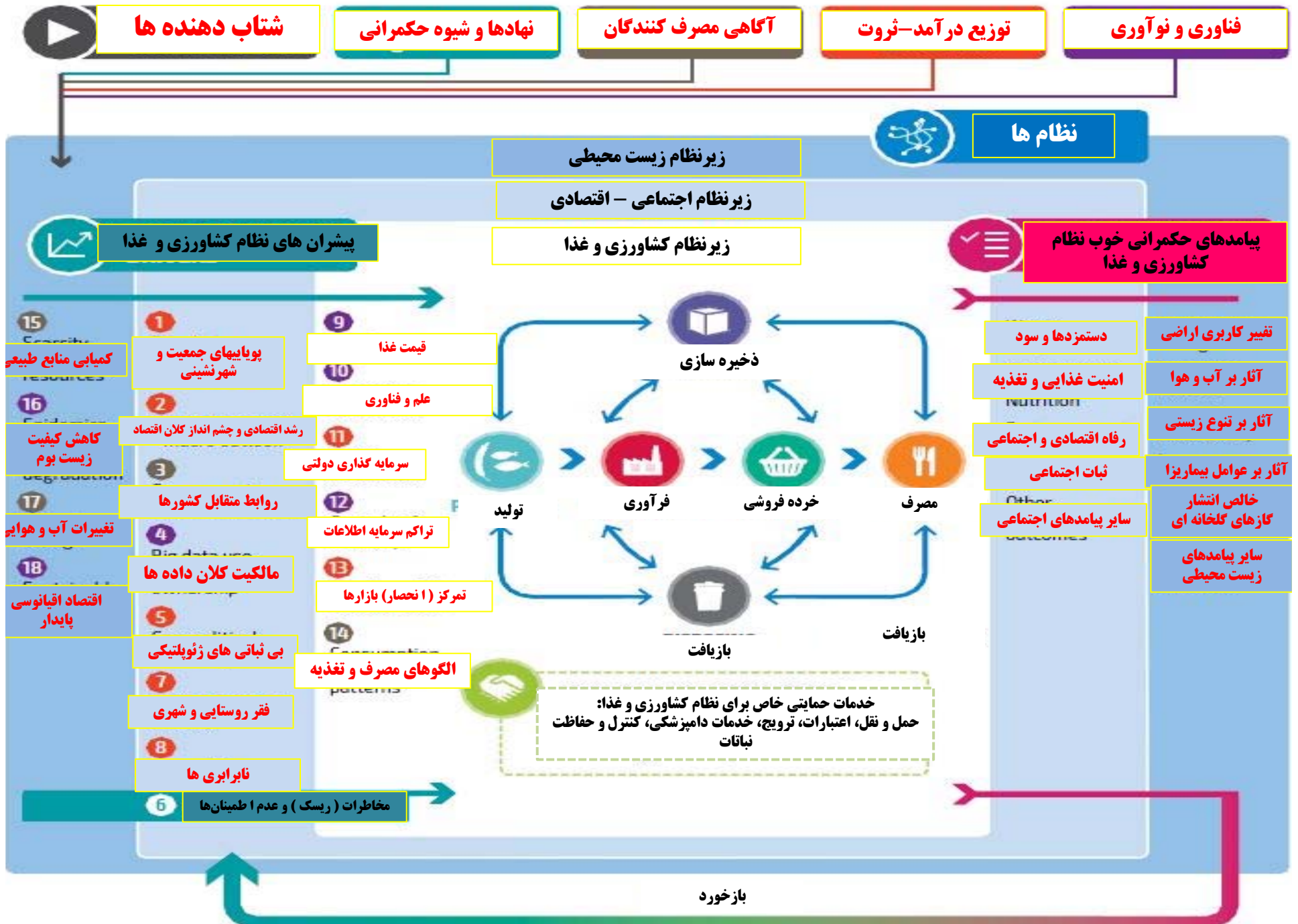
کشاورزی
درصد از کل ۱۳

IPCC 2014

Figure 1.1 Agrifood systems: key drivers, activities, outcomes and priority triggers for transformation

۱۸. "اقتصادهای اقیانوسی پایدار" اشاره می کند که توسعه فعالیت های اقتصادی مرتبط با بخش شیلات و آبرزی پروری در سطح جهانی در حال افزایش است. گزارش اخیر IPCC بر اهمیت سازماندهی مجدد و تقویت صنایع اقیانوسی برای کاهش انتشار گازهای گلخانه ای، انطباق با تغییرات آب و هوا و دستیابی به پایداری زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی و تابآوری تاکید می کند.

کشاورزی در « چشم انداز ملی ایران »

بایدها و نبایدها

چارچوب کلی برنامه ریزی توسعه

راهبرد (Strategy)

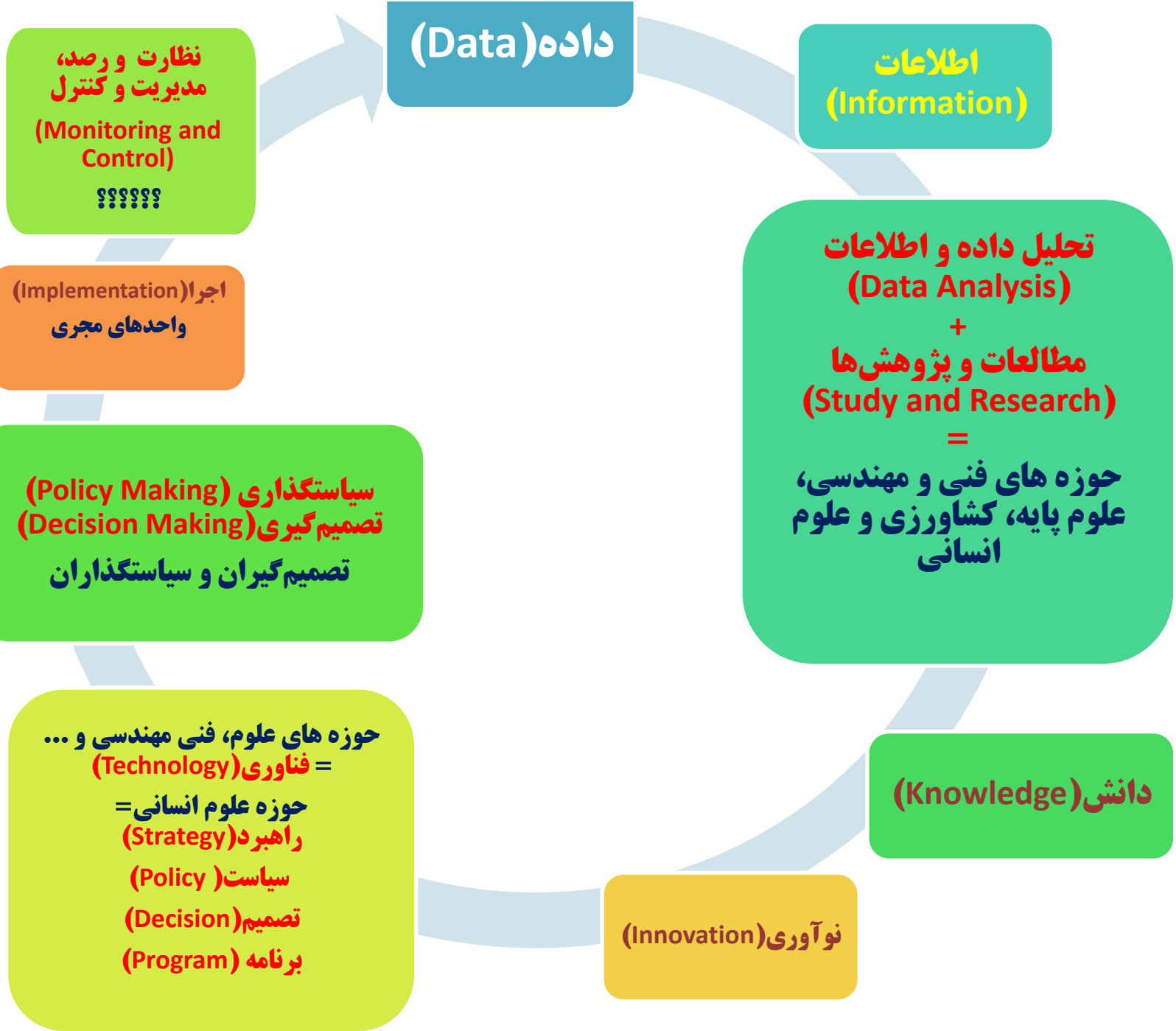
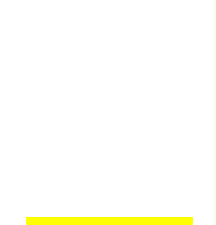
سیاست (Policy)

برنامه (Program)

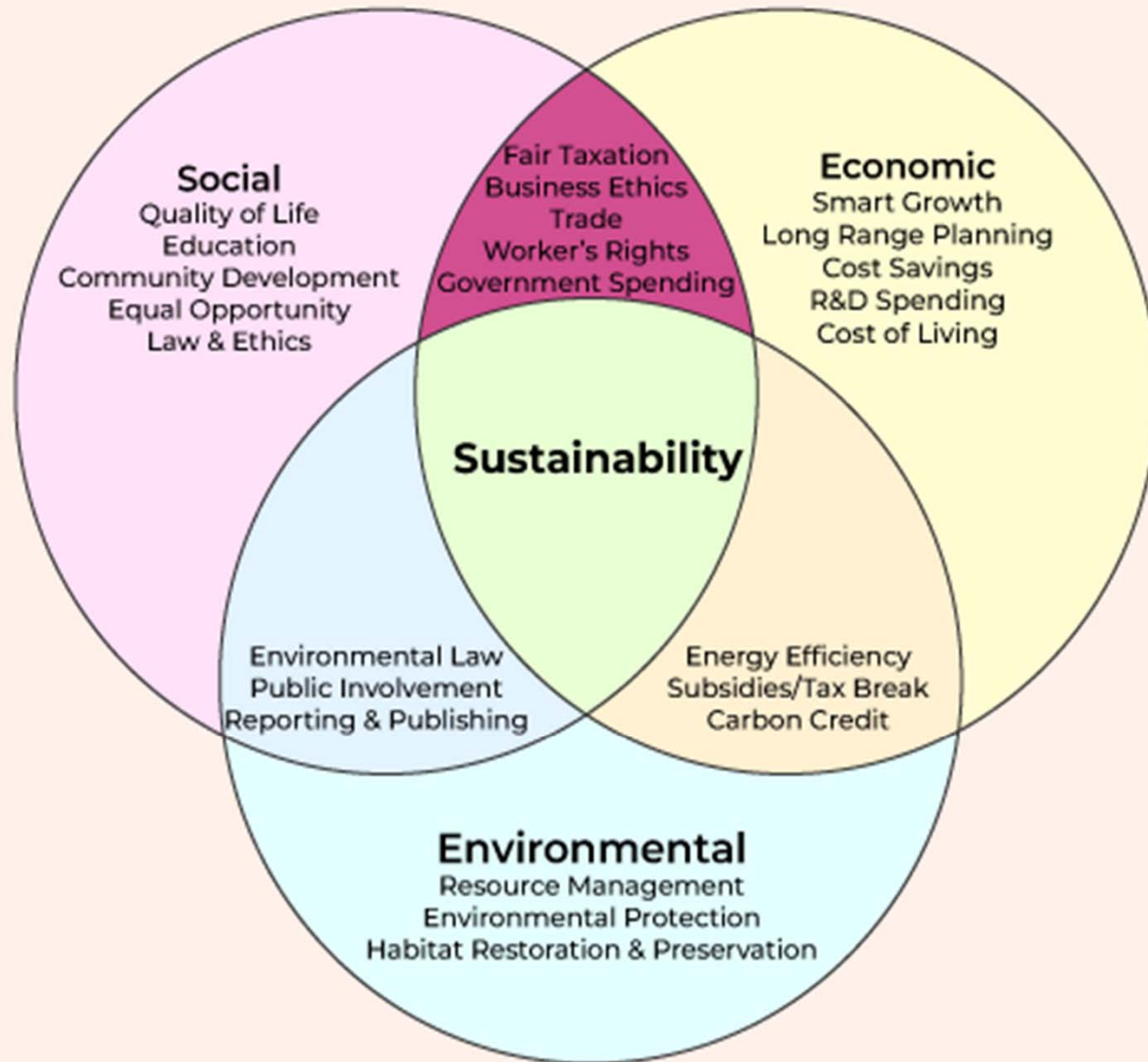
طرح (Plan)

پروژه (Project)

الزامات اسناد بالادستی

۱۰ اصل سوم (خودکفائی):

دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر بکار برد:

۱۳ - تأمین خودکفائی در علوم و فنون صنعت و کشاورزی و امور نظامی و مانند اینها.

۱۰ اصل چهل و سوم (تأمین نیاز اساسی و خوراک)

برای تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد، با حفظ آزادی او، اقتصاد جمهوری اسلامی ایران بر اساس ضوابط زیر استوار میشود:

۱ - تأمین نیازهای اساسی: مسکن، خوراک، پوشاک، بهداشت، درمان، آموزش و پرورش و امکانات لازم برای تشکیل خانواده برای همه.

۹ - تأکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی که نیازهای عمومی را تأمین کند و کشور را به مرحله خودکفائی برساند و از وابستگی برهاند.

چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی

ایران کشوری است توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، با هویت اسلامی و انقلابی، الهام بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و مؤثر در روابط بین الملل. جامعه ایرانی در افق این چشم انداز چنین ویژگی هایی خواهد داشت:

برخوردار از سلامت، رفاه، **امنیت غذایی**، تأمین اجتماعی، فرصت های برابر، توزیع مناسب در آمد، نهاد مستحکم خانواده، **به دور از فقر**، فساد، تبعیض و بهره مند از محیط زیست مطلوب

سیاست‌های کلی نظام در بخش کشاورزی

۲- تأمین امنیت غذایی با تکیه بر تولید از منابع داخلی و نیل به خودکفایی در محصولات اساسی، ارتقاء سطح سلامت مواد غذایی تا استاندارد جهانی، اصلاح و بهینه نمودن الگوی مصرف و حمایت مؤثر از تولید و صادرات در محصولات دارای مزیت‌های نسبی و ایجاد مزیت‌های جدید (از جمله هدفمند نمودن یارانه‌ها در جهت تولید و صادرات)

۷- حمایت مؤثر از ساماندهی فرآیند تولید و اصلاح نظام بازار محصولات کشاورزی با هدف بهبود رابطه مبادله بخش با سایر بخش‌ها، افزایش بهره‌وری، کاهش هزینه‌های تولید، رعایت قیمت تمام شده محصولات اساسی، تأمین درآمد تولید کنندگان و منافع مصرف‌کنندگان و بهبود کیفیت مواد و فرآورده‌های غذایی

۸- تخصیص یارانه هدفمند به بخش کشاورزی در جهت تحقق خودکفایی، حمایت از ساخت زیربناها، مراعات معیارهای زیست محیطی، قابلیت انعطاف در شرایط محیطی مختلف و ارتقاء قدرت رقابت در بازارهای داخلی و بین‌المللی

سیاست‌های کلی سلامت

۶ – تأمین امنیت غذایی و بهره‌مندی عادلانه آحاد مردم از سبد غذایی سالم، مطلوب و کافی، آب و هوای پاک، امکانات ورزشی همگانی و فرآورده‌های بهداشتی ایمن همراه با رعایت استانداردهای ملی و معیارهای منطقه‌ای و جهانی.

سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی مقام معظم رهبری

- ۶- افزایش تولید داخلی نهاده‌ها و کالاهای اساسی (بویژه در اقلام وارداتی)، و اولویت دادن به تولید محصولات و خدمات راهبردی و ایجاد تنوع در مبادی تأمین کالاهای وارداتی با هدف کاهش وابستگی به کشورهای محدود و خاص.
- ۷- تأمین امنیت غذا و درمان و ایجاد ذخایر راهبردی با تأکید بر افزایش کمی و کیفی تولید (مواد اولیه و کالا).
- ۸- مدیریت مصرف با تأکید بر اجرای سیاست‌های کلی اصلاح الگوی مصرف و ترویج مصرف کالاهای داخلی همراه با برنامه ریزی برای ارتقاء کیفیت و رقابت پذیری در تولید.

سیاست‌های کلی برنامه هفتم که با اولویت اصلی «پیشرفت اقتصادی توأم با عدالت» تعیین شده است، ابلاغ می‌گردد:

اقتصادی :

۱- هدف کلی و اولویت اصلی برنامه هفتم با رعایت سیاست‌های کلی مصوب، **پیشرفت اقتصادی توأم با عدالت با نرخ رشد اقتصادی متوسط ۸ درصد در طول برنامه تعیین می‌شود با تأکید بر افزایش بهره‌وری کل عوامل تولید (منابع انسانی، سرمایه، فناوری و مدیریت)**

۲- **ایجاد ثبات در سطح عمومی قیمت‌ها و نرخ ارز و تکریمی کردن تورم طی پنج‌سال و جهت‌دهی به نقدینگی و اعتبارات بانکی به سمت فعالیت‌های مولد و جذابیت‌زدایی از فعالیت‌های غیرمولد.**

امور زیربنایی:

۶- تأمین امنیت غذایی و تولید حداقل ۹۰ درصد کالاهای اساسی و اقلام غذایی در داخل، همراه با حفظ و ارتقاء ذخایر ژنتیکی و منابع آبی و افزایش سطح سلامت و ایمنی مواد غذایی.

اصلاح الگوی کشت با توجه به مزیت‌های منطقه‌ای و منابع آبی و با اولویت‌بخشی به تولید کالاهای راهبردی کشاورزی.

۷- استقرار نظام مدیریت یکپارچه منابع آب کشور و افزایش بهره‌وری حدود پنج درصدی آب کشاورزی.

کنترل و مدیریت آب‌های سطحی و افزایش منابع زیرزمینی آب از طریق آبخیزداری و آبخوان‌داری.

برنامه‌ریزی برای دستیابی به سایر آب‌ها و بازچرخانی آب‌های صنعتی و پساب.

امور زیربنایی:

۱۰- فعال‌سازی مزیت‌های جغرافیایی - سیاسی و تبدیل جمهوری اسلامی ایران به مرکز مبادلات و خدمات تجاری، انرژی، ارتباطات و حمل و نقل با روان‌سازی مقررات و ایجاد و توسعه زیرساخت‌های لازم.

۱۱- تحقق سیاست‌های کلی آمایش سرزمین با توجه به مزیت‌های بالفعل و بالقوه و اجرایی ساختن موارد برجسته آن با توجه ویژه بر دریا، سواحل، بنادر و آب‌های مرزی.

۱۲- ارتقاء نظام سلامت براساس سیاست‌های کلی سلامت.

علمی، فناوری و آموزشی:

۲۰- افزایش شتاب پیشرفت و نوآوری علمی و فناوری و تجاری سازی آنها به ویژه در حوزه‌های اطلاعات و ارتباطات و زیست فناوری و ریزفناوری و انرژی‌های نو و تجدید پذیر.

روزآمدسازی و ارتقاء نظام آموزشی و پژوهشی کشور.

سیاسی و سیاست خارجی:

۲۲- تقویت رویکرد اقتصاد محور در سیاست خارجی و روابط منطقه‌ای و جهانی و تقویت پیوندهای اقتصادی با اولویت همسایگان.

**تحول در سیاستگذاری زنجیره ارزش
کشاورزی و غذا از ژن تا سلول
ضامن تأمین امنیت غذایی، رفاه و سفره
مردم**

**با سپاس از
توجه شما**

چالش‌ها و راهکارها

سازنده

دانش بنیان امنیت غذایی

تیر ۱۴۰۲

نهاد ریاست جمهوری
معاونت اول رئیس جمهور
وزارت جهاد کشاورزی
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش بنیان رئیس جمهور
وزارت نیرو
وزارت صنعت، معدن و تجارت
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دبیرخانه شورای عالی امنیت ملی
سازمان برنامه و بودجه
سازمان پدافند غیرعامل
کمیسیون کشاورزی، آب و منابع طبیعی مجلس شورای
اسلامی
ستاد راهبری اجرای نقشه جامع علمی کشور
دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی

مصوبه «سند ملی دانش بنیان امنیت غذایی»
که در جلسه ۸۸۱ مورخ ۱۴۰۲/۰۲/۱۲ شورای عالی
انقلاب فرهنگی و بر اساس مصوبه جلسات ۱۶۶ و ۱۶۷
مورخ ۱۴۰۱/۰۶/۱۵ و ۱۴۰۱/۰۷/۱۲ شورای ستاد
راهبری اجرای نقشه جامع علمی کشور به تصویب
رسیده است، به شرح ذیل برای اجرا ابلاغ می شود:

ماده ۳ - چشم انداز

ایران در سال ۱۴۱۱ کشوری است برخوردار از امنیت غذایی متکی بر ظرفیت‌ها و قابلیت‌های مردم محور، با تکیه حداکثری به تولید داخل از طریق افزایش ضریب نفوذ دانش، ارتقای بهره‌وری و اعتلای فرهنگ کشاورزی، دسترسی فیزیکی و اقتصادی آحاد جامعه به غذای کافی، سالم، ایمن، مغذی، با اصالت، حلال، طیب و با کیفیت بر مبنای الگوی مصرف بهینه مبتنی بر سبد غذایی مطلوب، با حفظ پایداری منابع پایه آب و خاک و حفظ تنوع زیستی

بسم تعالی

جناب آقای دکتر اسکندر زند

با احترام به اصل الهی و نظر به مراتب تعهد و سلیق ارزشمند علمی و اجرایی جنابعالی در مورد این حکم به عنوان مدیر کمیسیون تدوین سند ملی دانش‌پژدگان کشاورزی و غذاه مصوب می‌شوید. انتظار می‌رود ضمن ایجاد اهرامه فعال در وزارت جهاد کشاورزی و با بهره‌گیری از طریقت کارشناسی تخصصی درون وزارت و هم‌افزگی با رئیس محترم کمیسیون در زمان تعیین شده پیش‌نویس سند مزبور تدوین و به شورای عالی انقلاب فرهنگی ارائه گردد.

امید است با استعانت از ذات اقدس الهی، همتی بلند و تلاش بی‌وقفه در انجام مسؤلیت محوله تم مسیر تحقق مزیات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) و خدمت به نظام مقدس جمهوری اسلامی، موفق و مؤید گردید.

بسم

سیدرضا عاملی
مدیر شورای عالی انقلاب فرهنگی

کاظم خاوازی
وزیر جهاد کشاورزی

کمیسیون تدوین سند (رئیس کمیسیون دکتر مخبر دزفولی) (مشاور عالی، دکتر خیام نکویی)

(با مشارکت ۳۴ نفر از صاحب نظران و نمایندگان دستگاهها و بخش های تاثیر گذار)

دبیرخانه تدوین سند (دبیر سند: دکتر زند)

(با مشارکت اتحادیه انجمن های علمی، نظام مهندسی کشاورزی و دامپزشکی، اتحادیه دانشکده های کشاورزی، اتاق بازرگانی، نماینده وزارتخانه های و دستگاههای مرتبط و شخصیت های علمی)

کارگروه تلفیق

(دکتر دانشیان)

با مشارکت مسئولین و یا نمایندگان کارگروهها

کارگروه
اسناد پشتیبان

مسئول امور هماهنگی دبیرخانه:
خانم دکتر قاسمی

مسئول امور هماهنگی کمیسیون:
آقای دکتر فرهادی

کارگروه
پایداری

آقای
مهندس
جلالی

کارگروه
تولید

مهندس
کشاورز

کارگروه
مصرف و
سلامت

خانم دکتر
عبداللهی،
آقایان دکتر
خلج و
دکتر
حسینی

کارگروه
اقتصاد

دکتر کیانی
راد

کارگروه
شاخص ها و
واژه ها

دکتر صوفی زاده
و دکتر مهدوی

دبیرخانه سند (۳۰ جلسه)

جلسه	تاریخ	کلیات	شرح مصوبات	متولی	عضو مدعو
اول	۹۹/۷/۱۹	طرح موضوع	اخذ نظرات اعضا و تعیین دستور کار جلسه بعد	-	-
دوم	۹۹/۷/۲۷	تهران	۱- تبیین و ارائه تعاریف، مفاهیم و چارچوبهای امنیت غذایی با نگاه استفاده از تجربیات جهانی ۲- تحلیلی بر گزارش ایران ۲۰۲۰	دکتر مهدوی دکتر مهدوی	-
سوم	۹۹/۸/۳	مرور اسناد موجود	۱- ارائه گزارش مروری بر وضعیت گذشته و موجود کشاورزی کشور ۲- ارائه سند ملی تغذیه و امنیت غذایی دبیرخانه شورای عالی سلامت و امنیت غذایی کشور ۳- برنامه علم و فناوری امنیت غذایی	مهندس کشاورز دکتر دل پیشه دکتر عسگری	-
چهارم	۹۹/۸/۱۰	مرور اسناد موجود	امنیت غذایی کشور تا اقل ۲۰۵۰ جمع آوری و ارائه اسناد و قوانین بالادستی تدوین شده در حوزه امنیت غذایی	دکتر سلطانی دکتر گیانی راد	-
پنجم	۹۹/۰۸/۲۴	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	ابین وضع موجود آب کشور تبیین وضع موجود اقتصاد غذا	مهندس کشاورز دکتر گیانی راد	دکتر شاه توشی
ششم	۹۹/۰۹/۰۱	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	ابین وضع تغییر اقلیم و آینده کشاورزی ایران در افق ۲۰۵۰ گزارش مقایسه تغییرات بارش و دمای کشور با سایر کشورها	دکتر سلطانی دکتر افتخاری	دکتر حقیقت، دکتر مهران زند
هفتم	۹۹/۰۸/۰۸	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	ابین وضع موجود خاک و زمین بررسی اسناد ملی و استانی آمایش سرزمین	دکتر بازرگان دکتر گیانی راد	مهندس اکبری، مهندس اورنگی، دکتر نیک کانی، دکتر غرجی
هشتم	۹۹/۰۹/۱۵	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	ابین وضع موجود منابع طبیعی و تنوع زیستی ابین وضع موجود تولیدات زراعی، باغی، دام، طیور و (آبزیان)	دکتر منصور مهندس کشاورز	دکتر جلیلی، دکتر نیک کانی معاونین مرتبط وزارتخانه و مؤسسات و انجمن های علمی مرتبط
نهم	۹۹/۰۹/۲۲	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	ابین وضع موجود منابع انسانی و مسائل اجتماعی بخش ظرفیتهای شبکه معاون روستایی در راستای امنیت غذایی	دکتر مویدی دکتر شاه پسند	مهندس اسرودر، مهندس زرایی، دکتر صفری، دکتر رمضان نژاد
دهم	۹۹/۰۹/۲۹	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	ابین وضع موجود سلامت، امنیت غذا و تغذیه	دکتر مویدی دکتر شاه پسند	مهندس اسرودر، مهندس زرایی، دکتر صفری، دکتر رمضان نژاد
یازدهم	۹۹/۱۰/۰۶	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	وضعیت اقلیم ایران و جهان	مهندس حقیقت	مهندس حقیقت
دوازدهم	۹۹/۱۰/۱۳	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	نقش فناوری در امنیت غذایی و تحلیل گزارش های ارائه شده ارائه چارچوب اولیه سند	دکتر فراهی دکتر زند	دکتر فراهی دکتر زند
سیزدهم	۹۹/۱۰/۲۰	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	وضعیت تحولات جمعیتی شاخص های امنیت غذایی	دکتر محزون دکتر عبداللهی نسب	دکتر محزون دکتر عبداللهی نسب
چهاردهم	۹۹/۱۰/۲۷	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	تدوین چارچوب سند و شاخص ها	دکتر زند	دکتر زند
پانزدهم	۹۹/۱۱/۰۴	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	ارائه کاربرگهای بخش آب، خاک، هوا، منابع طبیعی و منابع انسانی	دکتر زند	دکتر زند
شانزدهم	۹۹/۱۱/۱۸	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	ارائه کاربرگهای انگوی مصرف، سبب تغذیه ای و سوء تغذیه	دکتر زند	دکتر زند
هجدهم	۹۹/۱۱/۲۵	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	ارائه کاربرگهای منابع انسانی، مدیریت تولید و دانش و اطلاعات	دکتر زند	دکتر زند
نوزدهم	۹۹/۱۲/۰۲	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	ارائه کاربرگهای اقتصاد	دکتر گیانی	دکتر گیانی
بیستم	۹۹/۱۲/۰۹	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	ارائه نامه کاربرگهای اقتصاد	دکتر گیانی	دکتر گیانی
بیست و یکم	۹۹/۱۲/۱۶	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	بررسی کاربرگهای تولیدات زراعی	مهندس کشاورز	مهندس کشاورز
بیست و دوم	۹۹/۱۲/۲۳	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	بررسی کاربرگهای تولیدات باغی	مهندس کشاورز	مهندس کشاورز
بیست و سوم	۰۰/۰۱/۰۱	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	بررسی کاربرگهای تولیدات دام و طیور و آبیان	مهندس کشاورز	مهندس کشاورز
بیست و چهارم	۰۰/۰۱/۰۸	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	بررسی کاربرگهای نهاده ها، پسماند و ضایعات	دکتر گیانی	دکتر گیانی
بیست و پنجم	۰۰/۰۱/۲۴	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش	بررسی کاربرگهای مکانیزاسیون، بحران، فرهنگ، بهداشت	دکتر عباسی، موسوی، خلج	دکتر عباسی، موسوی، خلج
بیست و ششم	۰۰/۰۲/۰۱	آشنایی با ظرفیتهای و چالش های بخش			

اخذ نظرات و مفاهیم
جلسه ۲

مرور اسناد و گزارش ها
جلسه ۲

مروری بر ظرفیت ها و
محدودیت های کشور
جلسه ۱۱

پرداختن به
چارچوب و متن سند
جلسه ۱۵

جلسه	تاریخ	کلیات	شرح مصوبات	متولی
اول	۹۹/۷/۱۴	طرح	اخذ نظرات اعضا	-
دوم	۹۹/۸/۵	موضوع	اخذ نظرات اعضا	-
سوم	۹۹/۸/۱۹	مرور اسناد موجود و بررسی نظریات های موجود کشور	ارائه گزارش مروری بر وضعیت گذشته و موجود کشاورزی کشور	مهندس کشاورزی
چهارم	۹۹/۹/۳		ارائه سند ملی تغذیه و امنیت غذایی دبیرخانه شورای عالی سلامت و امنیت غذایی کشور	دکتر عل پیشه
پنجم	۹۹/۹/۱۰		امنیت غذایی کشور تا اقی ۲۰۵۰	دکتر سلطانی
ششم	۹۹/۹/۱۷		چارچوب اولیه سند	دکترزند
هفتم	۹۹/۹/۲۴		تبیین وضع موجود آب کشور	مهندس کشاورزی
هشتم	۹۹/۱۰/۱		تبیین وضع موجود اقتصاد غذا	دکتر کیانی راد
نهم	۹۹/۱۰/۸		تبیین وضع موجود سلامت، ایمنی غذا و تغذیه	دکتر عل پیشه
دهم	۱۰۹۹/۱۵		تبیین وضع موجود خاک و زمین	دکتر پاپریگان
یازدهم	۹۹/۱۰/۲۲		تبیین وضع موجود منابع طبیعی و تنوع زیستی	دکتر مصعبی
دوازدهم	۹۹/۱۰/۲۹		تبیین وضع موجود منابع انسانی و مسائل اجتماعی بخش	دکتر مویلی
سیزدهم	۹۹/۱۱/۶		وضعیت تحولات جمعیتی	دکتر هاجرون
چهاردهم	۹۹/۱۱/۱۳		تبیین وضع تغییر اقلیم ایران و جهان	مهندس حقیقت
پنجاهم	۹۹/۱۱/۲۰		تبیین وضع موجود تولیدات (زرعی، باغی، دام، طیور و آبزیان)	مهندس کشاورزی
شانزدهم	۹۹/۱۱/۲۷		تدوین بخش های سند	تدوین چارچوب سند و شاخص ها
هفدهم	۹۹/۱۲/۴	ارائه کاربرگهای بخش آب، خاک، هوا، منابع طبیعی و منابع انسانی		دکترزند
هجدهم	۹۹/۱۲/۱۱	ارائه کاربرگهای الگوی معرفه سبد تغذیه ای و سوه تغذیه، منابع انسانی، مدیریت تولید و دانش و اطلاعات		دکترزند
وزدهم	۹۹/۱۲/۱۸	ارائه کاربرگهای اقتصاد		دکتر کیانی، هاجرون
بیستم	۹۹/۱۲/۲۵	بررسی کاربرگهای تولیدات زراعی		مهندس کشاورزی
بیست و یکم	۱۰۱۰/۱/۲۲	بررسی کاربرگهای تولیدات باغی		مهندس کشاورزی
بیست و دوم	۱۰۱۰/۱/۳۰	بررسی کاربرگهای تولیدات دام و طیور و آبزیان		مهندس کشاورزی
بیست و سوم	۱۰۱۰/۲/۰۶	بررسی کاربرگهای نهاده ها، پسماند و ضایعات		دکتر کیانی
بیست و چهارم	۱۰۱۰/۲/۱۳	بررسی کاربرگهای مکانیزاسیون، بحران، فرهنگ، بهداشت و جمعیت		دکتر عباسی، موسوی، خلج، سرافزاری

اخذ نظرات و مفاهیم
۲ جلسه

مرور اسناد و گزارش ها
۳ جلسه

مروری بر ظرفیت ها و
محدودیت های کشور
۱۰ جلسه

کمیسیون سند
(۳۰ جلسه)

پرداختن به
چارچوب و متن سند
۱۵ جلسه

کمیته تلفیق سند
(در طول این ۲۲ ماه هر هفته حداقل ۵ ساعت)

در این سند تقریباً
۲۰۰ نفر و حدود ۲۰۰۰۰ ساعت کار کردند

سند شهریور ۱۳۹۹ شروع و شهریور ۱۴۰۰ آماده شد

با تغییر دولت مجدداً برای تیم جدید دولت ارائه گردید و نظرات اعمال شد

روش نوشتن ارزش های بنیادین و رویکردهای اصلی سند

احادیث

قرآن مجید

بیانیه گام دوم انقلاب

کلام رهبری

نقشه جامع علمی

قانون اساسی

کلام امام

الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت

سیاست های کلی الگوی مصرف

سیاست های کلی آب

سیاست های کلی منابع طبیعی

سیاست های کلی جمعیت

سیاست های کلی سلامت

سیاست های کلی محیط زیست

سیاست های کلی کشاورزی

رویکرد های اصلی

برآورد تولید
 (افزایش تولید از محل کاهش خلا عملکرد، کاهش ضایعات، افزایش بهره‌وری، تغییر الگوی کشت و الگوی تغذیه)

توجه به ظرفیت منابع پایه و تکالیف قانونی

نوشتن الگوی مصرف
 (براساس نیازهای تغذیه و ظرفیت‌های اکولوژیک)

۱۴۰۰

نگرش الزامی حاکم بر سند

۱۴۱۰

توقف روند تخریب منابع پایه (آب، خاک و تنوع زیستی)

دستیابی به پایداری نسبی منابع پایه

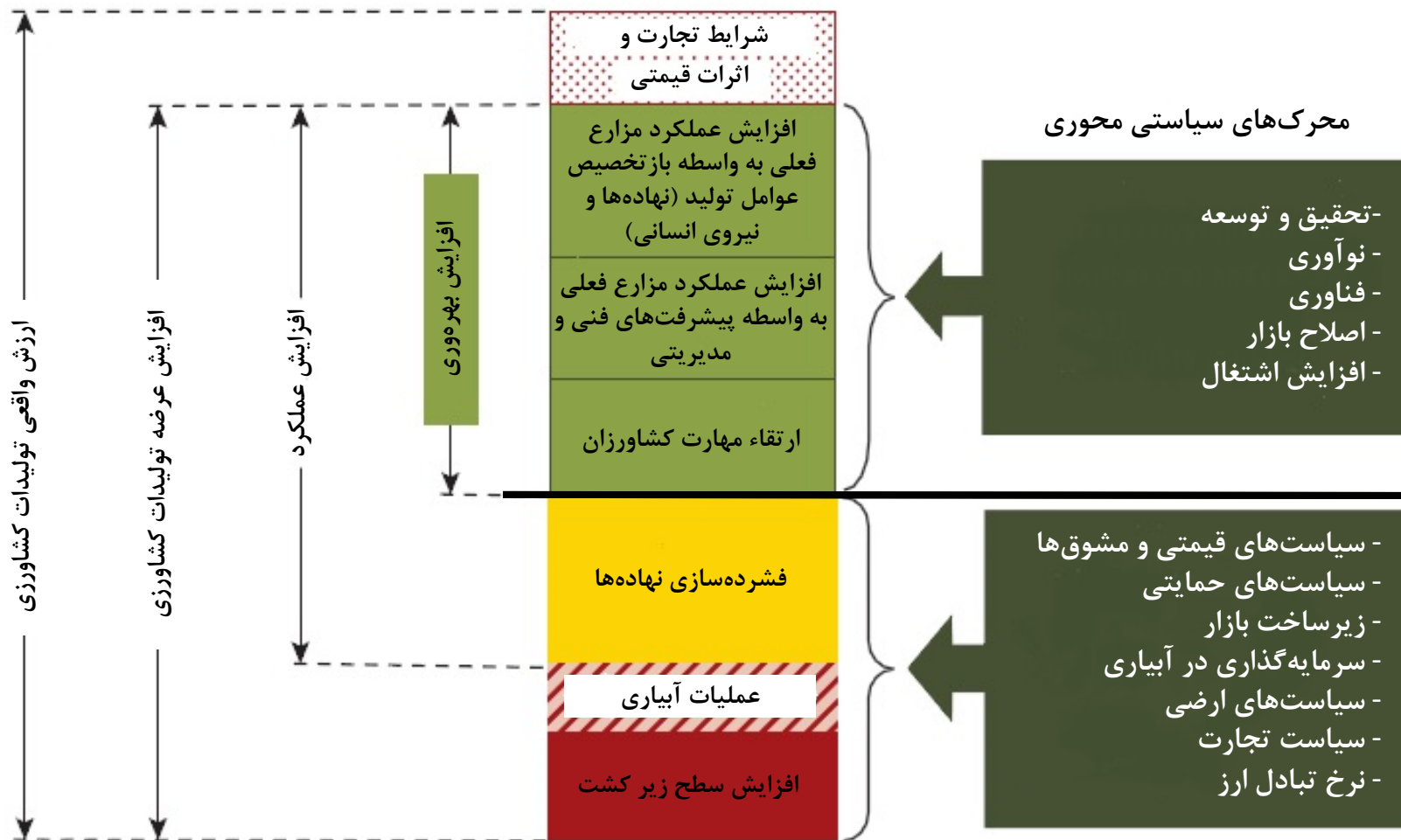
ثبات تولید محصولات کشاورزی

خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی

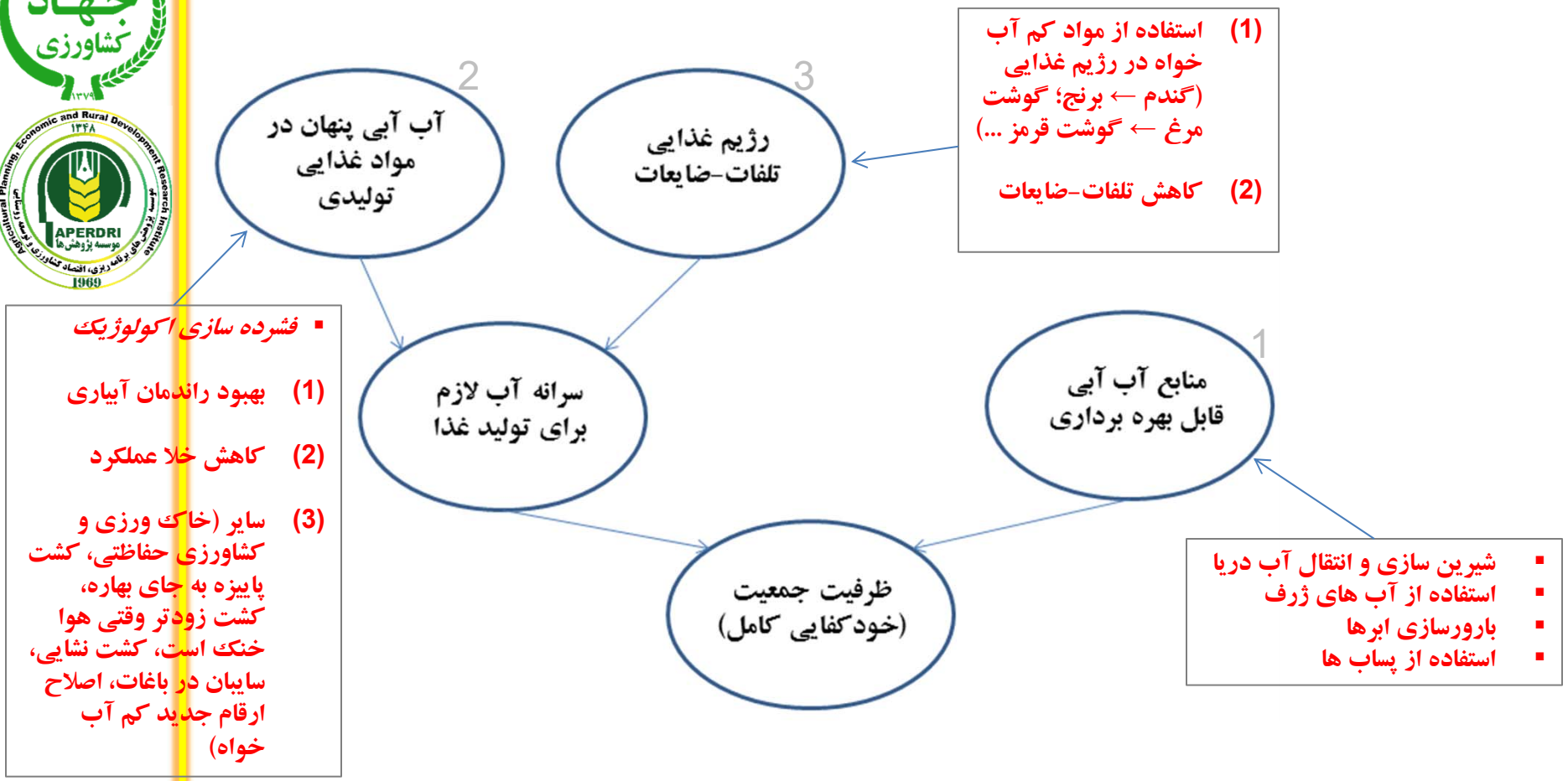

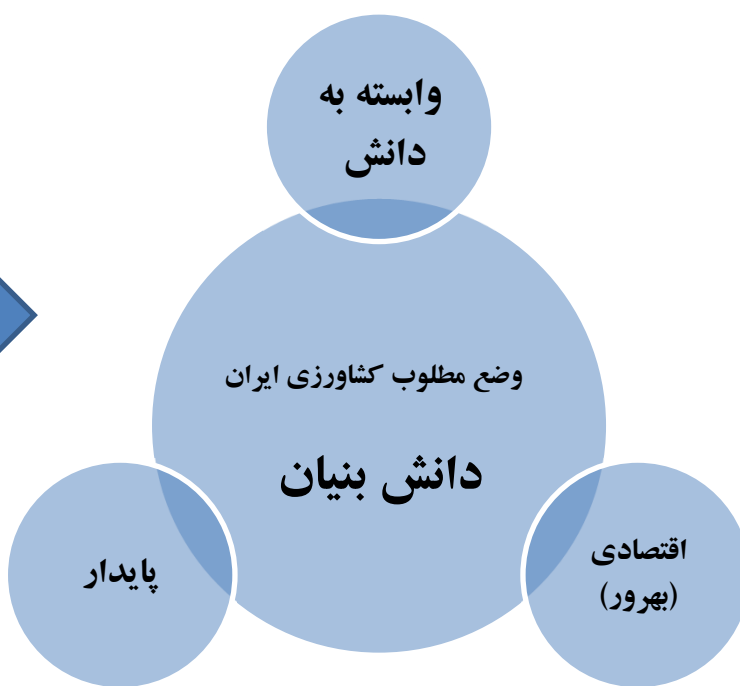
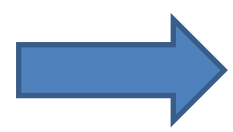
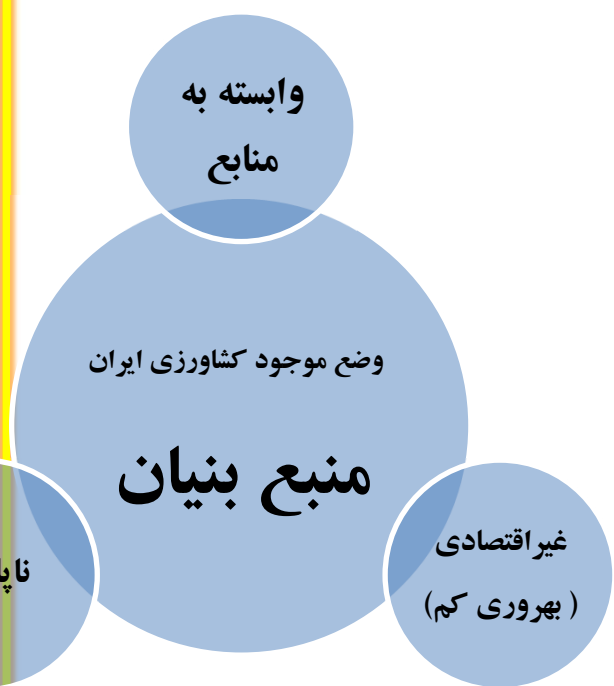

توجه به افزایش تولیدات از محل افزایش بهره‌وری و ظرفیت‌های مغفول

ظرفیت ها برای افزایش تولید

مراحل آماده سازی سند

5 خلاصه کردن چالش ها، راهبرد ها و اقدامات ملی در سند

5

4 استخراج چالش ها، راهبرد ها و اقدامات ملی در سند

4

3 تهیه کاربرگ برای هر رکن فرعی
(تبيين شاخص های وضع موجود، پیش بینی شاخص های ده سال آینده، مهمترین چالش ها،
مهمترین رویکرد ها و مهمترین اقدامات)

3

2 تبیین ارکان فرعی امنیت غذایی
(۵۸ رکن)

2

1 اصلی امنیت غذای تبیین ارکان
(۴ رکن)

1

چالش (۱):

ناپایداری ضریب خودکفایی انرژی (۸۰٪ - ۵۵٪) و ضریب خودکفایی پروتئین (۸۷٪ - ۶۰٪) در سه دهه اخیر بالا بودن خلا عملکرد در محصولات زراعی (۶۰٪ - ۴۰٪). اجرا نشدن الگوی بهینه کشت. ناپایداری در خودکفایی محصولات مهمی مانند گندم. وابستگی در برخی از اقلام محصولات اساسی شامل روغن خوراکی (۹۳٪)، شکر (۵۰٪)، برنج (۲۹٪)، حبوبات (۲۴٪)، گوشت قرمز (۱۶٪)، خوراک دام و طیور (ذرت، جو و کنجاله به ترتیب با وابستگی ۸۸٪، ۴۶٪ و ۸۸٪).

راهبرد (۱):

ارتقاء ضریب خودکفایی انرژی و پروتئین از طریق کاهش خلاء عملکرد، اجرای الگوی بهینه کشت، و نیل به خودکفایی پایدار در گندم، شکر، حبوبات، جو دانه‌ای، افزایش ضریب خودکفایی روغن، برنج، پنبه، کنجاله، ذرت دانه‌ای و معادل آن، گوشت قرمز و چای و حفظ خودکفایی در سیب زمینی، سبزی و صیفی، میوه، علوفه‌های خشبی، آبزیان، گوشت مرغ، شیر، تخم مرغ و عسل

چالش (۲):

وابستگی بالا به واردات نهاده هایی مانند بذور هیبرید سبزی و صیفی (بیش از ۹۰٪)، کودهای فسفره و پتاسه (بیش از ۸۰٪)، مواد اولیه تولید دارو و مکمل های غذای دام، طیور و آبزیان (۱۰۰٪)، مواد موثره و افزودنی های آفت کش ها (۱۰۰٪)، واکسن آبزیان و طیور (۶۵٪)، تخم چشم زده و بچه ماهی (۵۰٪) و تولید اجداد مرغ گوشتی (بیش از ۹۰٪)، تخم نوغان و ملکه زنبور عسل و ضعف نظام تولید نهال و نشاء گواهی شده

راهبرد ۲:

افزایش ضریب خودکفایی نهاده های مورد نیاز تولیدات زراعی، باغی، دام، طیور و آبزیان (بذر، نهال، کود، آفت کش، واکسن و دارو، مکمل های دام و طیور، تخم چشم زده و بچه ماهی و لارو آبزیان، جوجه اجداد گوشتی، تخم نوغان، ملکه زنبور عسل و ...)

چالش (۳):

پایین بودن سهم سرمایه‌گذاری نسبت به سهم ارزش‌افزوده بخش کشاورزی و سرمایه‌گذاری انجام شده در کل اقتصاد (طی ۴۰ سال گذشته کمتر از ۴ درصد)، پایین بودن سهم تسهیلات اعطایی بانک‌ها (۷/۷ درصد کل تسهیلات اعطایی)، پایین بودن سهم بودجه بخش کشاورزی (۲/۵ درصد بودجه سنواتی کشور)، ناکارآمدی و ضعف نظام بیمه محصولات کشاورزی در حمایت از تولید و تولیدکنندگان و منفی بودن شاخص حمایت از تولیدکنندگان بخش (۵۰- درصد)

راهبرد ۳:

جهش سرمایه‌گذاری و اتخاذ سیاست‌های حمایتی موثر و کارآمد از بخش کشاورزی

چالش (۴):

بالا بودن سهم تصدی گری دولت در برخی امور، پایین بودن مشارکت بخش‌های غیردولتی در نظام مدیریت بخش (درسیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی)، کم توجهی و نداشتن راهبرد و الگوی مشخص در نظام‌های بهره‌برداری

راهبرد ۴:

بهبود مدیریت کلان بخش کشاورزی با مشارکت تشکل‌های صنفی و تخصصی قانونی و فراگیر و اصلاح نظام بهره‌برداری

چالش (۵):

پایین بودن سطح تحصیلات کشاورزان (حدود ۷۰٪ تحصیلات ابتدایی و کمتر)، ضعف مهارت شاغلین و دانش آموختگان، نبود نظام سنجش مهارت و احراز صلاحیت حرفه ای، ضعف ساماندهی مشاغل، بیکاری فارغ التحصیلان بخش کشاورزی، کم‌جاذبه بودن مشاغل کشاورزی و پایین بودن درآمد نسبت به سایر مشاغل (۴۰٪ سایر مشاغل)، ضعف در نظام نوآوری، به کارگیری فناوری‌های نوین و آینده‌ساز و پایین بودن نقش رسانه ملی و بخش خصوصی در آموزش و ترویج بخش کشاورزی

راهبرد ۵:

طبقه بندی مشاغل، تقویت نظام تعیین صلاحیت حرفه ای، توانمندسازی منابع انسانی و توسعه نظام دانش و فناوری

چالش (۶):

بالا بودن تلفات و ضایعات و استفاده ناکارآمد از بقایای محصولات کشاورزی، ضعف نظام فرآوری محصول (صنایع تبدیلی و تکمیلی) و پایین بودن ضریب مکانیزاسیون.

راهبرد ۶:

کاهش تلفات و ضایعات و ایجاد ارزش افزوده بالاتر از بقایای محصولات کشاورزی، توسعه نظام فرآوری (صنایع تبدیلی و تکمیلی) و ارتقاء ضریب مکانیزاسیون

چالش (۷):

منفی بودن تراز تجاری بخش، ناکافی بودن ذخائر راهبردی و عدم استفاده از ظرفیت های کشت فراسرزمینی.

راهبرد ۷:

کاهش کسری تراز تجاری، بهبود دیپلماسی غذایی، تقویت ذخائر راهبردی و استفاده از ظرفیت های کشت فراسرزمینی

چالش (۸):

نابسامانی بازار و تفاوت زیاد قیمت پرداختی مصرف‌کننده و قیمت دریافتی تولید کننده، ناکارآمدی نظام توزیع، نابسامانی و پایین بودن سهم بازارهای مجازی، کاهش قدرت خرید خانوار، بالا بودن سهم هزینه غذا از هزینه خانوارها، فقدان نظام دقیق پایش و ارزیابی خانوارهای زیر خط فقر غذایی، پایین بودن سرانه دریافت انرژی (پنج دهک اول جامعه) و پروتئین (هفت دهک اول جامعه)، تعدد و ناهماهنگی متولیان حمایت از اقشار آسیب پذیر

راهبرد ۸:

بهبود دسترسی‌های فیزیکی و اقتصادی و بهره‌مندی عادلانه آحاد مردم به ویژه اقشار آسیب‌پذیر از سبد غذایی سالم، مطلوب و کافی

چالش (۹):

بهینه نبودن الگوی مصرف، شیوع بالای انواع سوءتغذیه و بیماری‌های
غیرواگیر مرتبط با تغذیه، هدفمند نبودن یارانه‌های مواد غذایی، پایین بودن
سطح فرهنگ و سواد تغذیه‌ای و کم تحرکی

راهبرد ۹:

اصلاح الگوی مصرف غذا، کاهش سوء تغذیه، افزایش سواد و تنوع
غذایی

الگوی مطلوب سالیانه وزارت بهداشت و وزارت جهاد کشاورزی با در نظر گرفتن پایداری منابع در افق ۱۴۱۰ (کیلوگرم انفر/سال)	الگوی مطلوب روزانه وزارت بهداشت و وزارت جهاد کشاورزی با در نظر گرفتن پایداری منابع در افق ۱۴۱۰ (گرم انفر/روز)	الگوی مطلوب سالیانه وزارت بهداشت بدون در نظر گرفتن مسائل پایداری منابع (کیلوگرم انفر/سال)	الگوی مطلوب روزانه وزارت بهداشت بدون در نظر گرفتن مسائل پایداری منابع (گرم انفر/روز)	وضع موجود مصرف سالیانه (کیلوگرم انفر/سال)	وضع موجود مصرف سرانه روزانه (گرم انفر/روز)	محصولات اساسی
۱۰۹,۵	۲۰۰	۱۲۰,۵	۲۳۰	۱۲۲,۶	۲۲۶	آرد گندم (نان و ماکارونی)
۲۵,۶	۷۰	۲۴,۷	۹۵	۲۶,۵	۱۰۰	برنج
۱۱,۰	۲۰	۹,۵	۲۶	۶,۶	۱۸	حبوبات
۲۴,۲	۹۴	۲۵,۶	۷۰	۲۴,۸	۶۸	سیب زمینی
۱۲,۸	۲۵	۱۲,۸	۲۵	۱۶,۸	۴۶	روغن
۱۴,۶	۴۰	۱۴,۶	۴۰	۲۴,۱	۶۶	قند و شکر
۱۰۲,۲	۲۸۰	۱۰۲,۲	۲۸۰	۷۷,۴	۲۱۲	میوه ها
۱۰۹,۵	۲۰۰	۱۰۹,۵	۲۰۰	۸۲,۲	۲۲۸	سبزی ها
۱۲,۸	۲۵	۱۲,۹	۲۸	۱۲,۴	۲۴	گوشت قرمز
۲۰,۱	۵۵	۱۶,۸	۴۶	۲۲,۶	۶۲	مرغ
۱۲,۸	۲۵	۱۲,۸	۲۵	۹,۱	۲۵	تخم مرغ
۹۱,۲	۲۵۰	۹۱,۲	۲۵۰	۶۹,۴	۱۹۰	لبنیات
۸,۰	۲۲	۶,۶	۱۸	-	-	آبزیان

* اطلاعات مربوط به سال ۱۳۹۸ و براساس اطلاعات وزارت بهداشت می باشد.

چالش (۱۰):

نارسایی در سیاستگذاری، برنامه‌ریزی یکپارچه و متمرکز برای تولید سلامت محور و ردیابی مواد غذایی در طول زنجیره ارزش، تداخل وظایف و ضعف هماهنگی دستگاه‌های مسئول سلامت غذا، نارسایی قوانین در خصوص سلامت مواد غذایی، نارسایی نظام پایش و ارزیابی مستمر مخاطرات بهداشتی

راهبرد ۱۰:

ارتقای شاخص‌های کیفیت و سلامت غذا در طول زنجیره ارزش و بهبود کیفیت آب آشامیدنی

تاب آوری

چالش (۱۱):

حکمرانی نامناسب آب، بیلان منفی، فرونشست زمین، وجود بیش از ۴۰۰ هزار حلقه چاه غیر مجاز، پایین بودن راندمان آبیاری (حدود ۴۵٪) و بهره‌وری آب (۱/۴۵ کیلوگرم بر مترمکعب)، توجه ناکافی به استحصال آب از منابع نامتعارف، کم توجهی به عملیات آبخیزداری و آبخوان‌داری

راهبرد ۱۱:

حکمرانی خوب آب، تعادل بخشی سفره‌های آب زیرزمینی، ساماندهی چاه‌های غیر مجاز، ارتقای راندمان و بهره‌وری آب، استفاده از منابع نامتعارف آب و توسعه عملیات آبخیزداری و آبخوان‌داری

چالش (۱۲):

خرد شدن و تغییر گسترده کاربری اراضی کشاورزی، پایین بودن سهم خاک‌های کلاس ۱، ۲ و ۳ (به ترتیب ۶٪، ۲۱٪ و ۲۷٪)، پایین بودن ماده آلی خاک (در بیش از ۸۰ درصد خاک‌ها)، متعادل نبودن عناصر غذایی و پایین بودن حاصلخیزی خاک (خلاء نیتروژن، فسفر و پتاسیم به ترتیب ۴۰٪، ۵۰٪ و ۹۰٪) و وجود درجات مختلف شوری در ۶/۸ میلیون هکتار از اراضی زراعی کشور، بالا بودن میزان فرسایش خاک (حدود ۱۶ تن در هکتار)

راهبرد ۱۲:

جلوگیری از تغییر کاربری خاک‌های کلاس ۱، ۲ و ۳، ارتقاء ماده آلی و بهبود حاصلخیزی و کاهش فرسایش خاک

چالش (۱۳):

تغییر اقلیم و کاهش بارش (۰/۵۹ میلی متر در سال)، افزایش تبخیر و تعرق (۵/۶ میلی متر در سال)، افزایش متوسط دما (۰/۰۴ درجه سانتیگراد در سال)، خسارات سنگین ناشی از مخاطرات اقلیمی و حوادث غیرمترقبه، اپیدمی‌های بیماری‌های انسانی، دامی و گیاهی

راهبرد ۱۳:

سازگاری با پدیده تغییر اقلیم و کاهش آثار آن و مدیریت حوادث غیر مترقبه

چالش (۱۴):

کاهش توان اکولوژیک جنگل‌ها و مراتع کشور، پایین بودن سرانه جنگل، نارسایی در حفاظت و صیانت از منابع طبیعی و تغییر کاربری عرصه‌های طبیعی، نامتناسب بودن عملیات آبخیزداری با نیاز کشور (۲۰٪ عرصه‌های کشور تحت پوشش عملیات آبخیزداری قرار دارد) و گسترش پدیده بیابان‌زایی (حدود ۹۰ میلیون هکتار)

راهبرد ۱۴:

حفظ توان اکولوژیک و جلوگیری از تغییر کاربری جنگل‌ها و مراتع، توسعه عملیات آبخیزداری و آبخوان‌داری و جلوگیری از گسترش پدیده بیابان‌زایی

چالش (۱۵):

کم توجهی به روستا و توسعه آن، زندگی عشایری و نبود سیاست جامع توسعه روستایی و عشایری، مشخص نبودن متولی امور روستا

راهبرد ۱۵:

توجه به توسعه روستایی و زندگی عشایر به عنوان کانون تولید

تاب آوری

چالش (۱۶):

کاهش رشد جمعیت، رشد سه برابری جمعیت سالمندان (۶۰ ساله و بیشتر)، نامتوازن بودن تراکم و توزیع جغرافیایی جمعیت در مناطق شهری و روستای، نارسایی آموزش‌های همگانی و فرهنگ‌سازی و جلب مشارکت جامعه در کلیه زمینه‌های مرتبط با امنیت غذایی

راهبرد ۱۶:

بهبود مولفه‌های فرهنگی، اجتماعی موثر در امنیت غذایی و مدیریت تنش‌های جمعیتی

چالش (۱۷):

یکپارچه نبودن مدیریت زنجیره ارزش محصولات کشاورزی، فقدان زنجیره ارزش یا ناقص بودن آن در برخی محصولات کشاورزی، مشخص نبودن و یا تعدد متولی مدیریت اجزای زنجیره ارزش

راهبرد ۱۷:

تعیین متولی مدیریت اجزای زنجیره ارزش و یکپارچه سازی مدیریت آن

چالش (۱۸):

قاچاق و صادرات برخی محصولات کشاورزی و مواد غذایی یارانه‌ای تولید داخل و وارداتی و کم توجهی به بازار، تحولات و بحران‌های منطقه‌ای و جهانی

راهبرد ۱۸:

لحاظ نمودن وضعیت امنیت غذایی، تحولات و بازار غذایی در کشورهای همسایه، منطقه و جهان و کنترل قاچاق

چالش (۱۹):

نبودن نظام مدیریت جامع، هوشمند، کارآمد، مشارکت‌پذیر، تحول‌گرا و پاسخگو در خصوص امنیت غذایی و فقدان نظام هوشمند سنجش، پایش و ارزیابی مستمر شاخص‌های مرتبط با امنیت غذایی

راهبرد ۱۹:

ایجاد نظام مدیریت جامع، هوشمند، کارآمد، مشارکت‌پذیر، تحول‌گرا و پاسخگو در خصوص امنیت غذایی و توسعه نظام هوشمند سنجش، پایش و ارزیابی مستمر شاخص‌های مرتبط با امنیت غذایی